

TAJEMNÉ STEZKY

ČESKÉ STŘEDOHOŘÍ

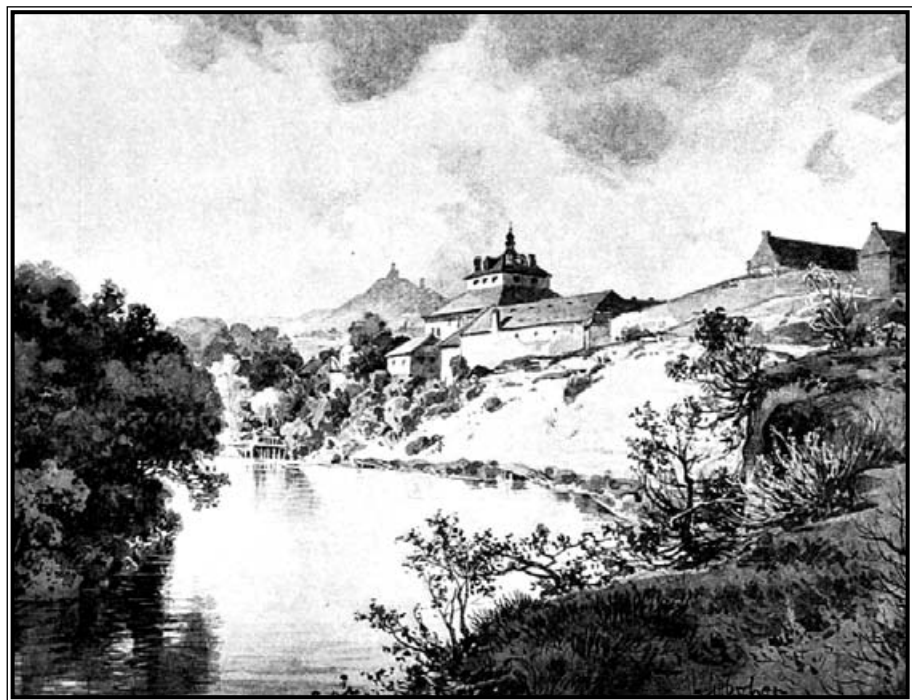
LUBOŠ Y. KOLÁČEK

REGIA

Tajemné stezky České středohoří

TAJEMNÉ STEZKY

České středohoří

Země krutých Lučanů.
Nejkrásnější alchymická zahrada Světa.
Rodný kraj loupežníka Babinského.

Luboš Y. Koláček

Publishing © 2009 by REGIA
Text © 2009 by Luboš Y. Kolářek
Photo © 2009 by Petr Martinec
Cover & Graphics © 2009 VR Atelier

All rights reserved. No part of this book may be reproduced
in any form or by any means without the prior written consent
of the Publisher, excepting brief quotes used in reviews.

Printed in Czech Republic

ISBN 978-80-86367-72-9

„Živající ještěrka“ z Českého středohoří

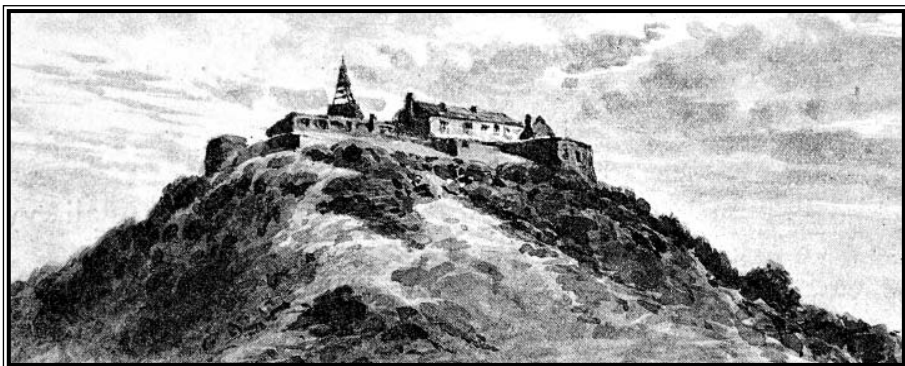
Půvabná krajina Českého středohoří se rozkládá na území severních Čech (státem chráněnou oblastí byla vyhlášena 19. března 1976). Je jakýmsi přirozeným valem malých i větších kupovitých a kuželovitých vrchů, které vznikly působením třetihorních tektonických pohybů a lávových výronů. Nejvýrazněji z nich se hrdě vypíná do výše 837 metrů vrcholek někdejšího vulkánu Milešovky, zvané zde „královna Středohoří“. Máme z ní překrásný výhled na okolní krajinu, jež potěší naše oko nejmohutnějším viditelným projevem prehistorické sopečné činnosti i na území České republiky.

Nic podobného nepotkáte v celé Evropě!

Navíc tu najdeme malé i větší termální prameny, vyvěrající z dodnes rozličně „horkého“ podzemí.

Historický význam jednotlivých oblastí a důležitost hustě rozesetých šlechtických tvrzí, hradů, vsí, městeček a měst, se tady v průběhu plynoucích časů porůznu mění. Má na to vliv nejen méně či více významná místní šlechta, ale i vévodové, králové a císaři, kteří tudy v průběhu věků prošli. Někteří si magicky krásné končiny Českého středohoří zamilovali. Měli tu svá letní sídla i nejrůznější správní celky. Středohořím procházely též významné kupecké stezky a mohutná řeka Labe vybízela k plavbě oběma směry. Také její brody mívaly patřičný význam v dobách, kdy ještě Čechy neoplývaly mosty.

Jakýmsi administrativním srdcem i mozkiem zároveň jsou tu dnes Litoměřice, které České středohoří ohraničují spolu s Libochovicemi, Louny, Žatcem, Mostem, Bílinou, Duchcovem, Teplicemi, Ústím nad Labem, Děčínem, Benešovem nad Ploučnicí

Vrchol Milešovky.

a Úštěkem. Každá z těchto lokalit i s přilehlými památkami zanechala hlubokou stopu v historii České země, dály se tu věci oslavné a poetické, na druhou stranu však i kruté, děsivé a tajemné...

Ale k tomu se ještě dostaneme...

Českým středohořím protéká, místy 300 až 500 metrů hlubokým údolím, dominantní řeka Labe; jeho rozlohu vymezuje plocha 1 265 km² a na severu ho odděluje od Krušných hor severočeská uhelná pánev. Samotné České středohoří se od jihozápadních nížin protahuje jako zívající ještěrka až po severovýchodní vrcholky Lužických hor, jakoby se alchymický salamandr, právě se probudivší v athanoru Starého Mistra, rozhodl jako (25 kilometrů široký) magický Fénix vstát z životadárného ohně, zív si a protáhl se napříč severními Čechami do ospalé délky fascinujících 76 kilometrů zázračného a odedávna i tajuplného kraje.

Vždyť České středohoří přece vzniklo mohutnými výrony bublající ohnivé pece Matky přírody, o čemž svědčí více než sto a šedesát vulkanických kuželů, co tu od pravěku dýmají a posléze už jen tiše a chladně dominují této neobyčejné krajině.

A jak je to s poklady?

Ty jsou prý ukryty v jeskyních, co se otevírají pouze jednou do roka, anebo v tajných podzemních komorách desítek zdejších prastarých hradů a tvrzí...

V podzemí tu lze objevit drahokamy – české granáty a dokonce i diamanty.

Také zde umíme potkat pravěk i středověk v nejrůznějších formách; můžeme tu na mnoha místech vidět i jinak vnímat zázraky přírody, jež nám – tomu věřte! – jinde neukáže. A to nemluvím o magických kamenech, menhirech starých Keltů i Slovanů, o jejich bozích, vtělených do přírodních dominant, či o zakletých místech, plných nejrůznějších strašidel: málokde už dnes člověk potká takovou hustou síť skřítků a divoženek, zakletých hříšníků i čarodějů, bílých paní a celou řadu těch dalších nejrůznějších strašidel, strašidýlek, běsů i běsíků.

A co tu jen řádilo loupežníků?!

Podíváme-li se pak hlouběji do historie, potom zvíme, že i tuhle neobyčejnou zemi kdysi na čas ovládli bájní Lučané, vedeni svým krutým, pyšným a samolibým knížetem Vlastislavem, kteří se jednoho dne rozhodli „...vrátit svou bývalou slávu“.

Postavili mohutné voje a vytáhli ku Praze, do nechráněných Čech, jejichž lid i vesnice už dlouho předtím sužovali krutými nájezdy. Začneme proto naše povídání o Českém středohoří oním dramatickým příběhem o krvavé válce Čechů s Lučany, abychom pochopili, kdože tu – od počátků novodobých lidských věků – byl vlastně pánem a jak se tehdy žilo těžce zkušnému lidu českému. Nejlépe onu veleslavnou legendu vypráví spisovatel Alois Jirásek ve svých „Starých pověstech českých“. Pojdme si je tedy nyní otevřít na straně 71, kde se nad dramatickým obrázkem pradávných reků vznáší hejno dravých ptáků a pod ním můžeme číst lákavý nadpis této nesmírně krvavé kapitoly.

Lucká válka

Když kníže Křesomysl odešel na věčnost, byl nastolen na Vyšehradě Neklan. Ten vládl všemu českému plemeni moudře a mírně. S Litoměřici a Lemuzi měl pokoj a lásku a jeho slovo a vůle mnoho vážily u jejich vojvod. Na půlnoc však a na západ měl zlého souseda, to Vlastislava vojvodu, jenž vládl v končinách hrdých Lučanů při Oharce a Horní Mži. Neklan byl mírný s rozšafný, Vlastislav divoký a vášnivý. Neklan bázlivého srdce, Vlastislav bojechtivý. Nic nedbal dobré sousedské vůle, nic práva ani spravedlnosti a krev proléval bez milosrdenství.

Své sousedy tiskl krutě a táhl nejednou po zemi Lemuzů, Litoměřiců i po zemi Čechů se svou divokou družinou a bral daň na všech krajinách.

Po veveřici bral i po černé kuně z ráda, a když se mu opřeli, musili platit daň nejen za sebe, než i za pobité. Daň bral a lidi též, nejvíce ženy a děti, a zajaté prodával do otroctví. A měl jich tolik, že je dával lacino franckým hostem i bradatým židům, kteří přicházeli pro otroky a otrokyně.

Když naposledy vpadl do české země, soužil huře nežli kdy jindy nebohé kraje. Kudy Lučané táhli, všude hořelo. Zapalovali přibytky, sruby, stodoly, stáje, a nebylo dědiny, kdež by nehořelo. Všechno vzplanulo ohněm, nepřítel dorážel mečem a odháněl celá stáda dobytka. I utíkali lidé z dědin ke hradům, za náspy a hradby; než ani ty jich nechránily.

Hrad Dřevic na pomezí neodolal síle Vlastislavově; i Slaný dobyt, pak Budeč lehl popelem; odtud se hnali Lučané jako zátopa rozlehlou plání k Levému Hradci poblíže Žalova, posvátného místa, tam kde Řivnác strmí nad Vltavou.

I sklíčili levý Hradec, od něhož pak chtěli na sám Pražský hrad se obořiti, a nedali nikomu z hrádku vyjítí aniž tam koho pustili s potravou. Veliký hlad nastal na hradě, když obležení prodlilo. Již tam všechen dobytek pobili a vzácná byla hrst mouky a dobrý každý hnát.

Toužebně vyhlíželi obležení z valů a srubů a zraky své ustavičně obraceli na „velkou cestu“, jež vedla do Levého Hradce přes Ůnětice blíže Lysolají, přes dědinu Holíšoviců na Letenskou pláň ku Pražskému hradu; tam kníže nejraději bydlil. Dychtivě vyhlíželi jeho vojsko, jež měl je vybaviti.

Než marně. Pomoc z Pražského hradu nešla, „veliká cesta“ zůstávala prázdná a opuštěná. Tu pak zoufali na Levém Hradci a hladem mdlí, vpadlých toáří a chorobně lesklých očí kladli zbraň na zemi a říkali:

„Již musíme umřítí hladem, neb pomoc nejde. Vzdejme se raději Lučanům, ať již učiní cokoliv, ať nás pohubí nebo poživí.“

Již chtěli tak učiniti; než v tom postřehli, že se Lučané zvedají, že opouštějí ležení a že se dávají na odchod. Došla jim bezpečná zpráva, že Lemuzi, Litoměřici a s nimi též Děčané táhnou Čechům na pomoc, a jim Lučanům zrovna v záda a v bok.

Vlastislav se rozlítil a těžkou přísahou se klel: *Ať nemá pomoci od Peruna, ať bude otrokem po celý život budoucí, jestliže přehoví Děčanům, Lemuzům a Litoměřicům. A České plémě že pokoří, že pověsí svůj štít ve bráně Pražského hradu na znamení vítězství.*

I odtáhl od Levého Hradce, protože musil, aby jako zrno mezi dva žernovy se nedostal.

Záhy se však vymstil a to nejprve Litoměřicům tím, že na jejich půdě vystavěl silný hrad mezi dvěma vrchy Medvědí a Přípětí. Hrad ten nazval svým jménem Vlastislav a dal do něj posádku silných, surových mužů k oukladům proti sousedům proto, že pomáhal Čechům.

(Mimoходом: onen „Vlastislavův hrad“ prý opravdu reálně existoval, jak tvrdí sám Jirásek, podle něhož stával na Litoměřicku, v Lovosické oblasti. „Vrchy Mědvědí a Přípět, uvedené u Kosmy, slují u Dalimila Přípek a Lovos, nyní Ovčín u Vchynic.“ Ze starověkého hradu se do dnešních dnů zachovaly už jen ochranné valy. Stával prý poblíž obce Vlastislav na návrší nad řekou Oharkou. Na místě knížecího sídla byl prý asi později postaven centrální hrad žatecký. Leccos jistě prozradí moderní archeologické vykopávky, které však dosud nebyly natolik zpracovány, aby mohly být publikovány. Už spisovatel Alois Jirásek se nicméně zmiňuje o „...vykopané pravěké kovadlině“.)

I zalekli se Lemuzi s Děčany; prosili o pokoj a slíbili Čechů nechati a platiti stálou daň. Když o tom pražský kníže uslyšel, velmi se zkormoutil. Jsa malé mysli, netroufal si sám bez spojení a proto se ustanovil, že raději povolí, než aby došlo k válce.

I vybral poselstvo několika vladyků, kteří měli s vojvodou Lučanů jednati o mír a sousedskou vůli, a devzdali mu vzácné dary: několik váčků ryzího zlata, dvě kovové přilbice, štítý krásné a deset výborných koní ušlechtilého chovu.

Vlastislav sedě na vysoké, dřevěné stolici i malované, sám v sobolové, drahé čepici s volavčím peřím, ve vzácném plášti z cizozemské tkaniny tuhých přehybů a velikých spinadel, hleděl zvysoka, zpod přimhouřených víček na posly. Hrdě je přijal a když oznámili vzkaz svého pána, hrdě k nim promluvil:

„Slyšel jsem, oč nás kníže prosí. Také jsem viděl dary, které mi poslal. A to neopatrně učinil. Jistě mně neposlal všechno zlato, co má, ani všechny koně a bohatstvo. To, co poslal, jen na vnađu mně poslal. Jen si to zase vezměte a knížeti vyřídte, že mu za tu vnađu děkuju, ať mi to všechno dobře schová a opatří. Přijduť si k němu pro všecko co má, a spolu vezmu také to, co nyní vracím. A vy, rychle odtud! Abyste tu místo darů nenechali svých hlav!“

Vladykové se lekli, ihned se obrátili a co nejkvapněji se uraceli, aby již měli Lucko za zády. Když pak na Pražském hradě vše oznámili, zbledl kníže Neklan a neutajil svého leknutí nad tím, že Vlastislav ve svém hrdopychu zadychtil, aby vládl nad českou zemí jako nad svou.—

Jak Lucký vojvoda tu pyšnou řeč ku pražským poslům promluvil, dal hned všude po všech pětí župách Lučanské země hlásiti, aby vstal každý k vojně.

(Podle Kosmovy kroniky se tehdy země Luňanů dělila na pět samosprávných území: nejúrodnější a vůbec hlavní z nich se rozkládala na žatecké rovině a říkalo se jí Luka, a právě podle ní se také jmenovalo „celé to plémě“ Lučanské. Druhé území bylo při Březnici či Brocnici, kolem dnešní bystřiny u Blšan, třetí pak na Chomutovsku, u říčky Úzké, vlévající se u Postoloprta do Oharky. Pak je tu ještě čtvrtá župa, zasahující částečně na loketsko a pátou byly myšleny lesnaté končiny u horní Mže, kterou později Čechové přejmenují na Vltavu.)

Jel posel v čele družiny na bystrých koních. Jel, maje meč po boku, a druhý, vojvodův, železný, v kožené pochvě před sebou hrotem vzhůru; druh pak, jemu po boku, nesl u pasu popruh z lýčí ukroucený. Jak vítr se hnali posel a družina zbrojných mužů, plání i dolinou, lesem i luhem (bylo jarního času, kdy obilí vymetává), z dědiny do dědiny, od rodu k rodu, za bílého dne i před úsvitem a často i v pozdní soumrak.

Na návsích zaráželi a hned svolávali starostu i všechnu rodovou čeleď, všechny jonáky a muže. Jak se sběhli, posel vytrhl z pochvy vojvodův meč a mávnuv jím pře sebe do výšky, oznámil rozkaz, ať každý, kdokoli přesahuje výškou svého těla míru tohoto meče, ať vstane bez prodlení k vojně, ať vezme štít a chopí se zbraně, ať spěje k vojvodovu hradu, kde sbírá se pole proti Čechům.

V tom druh jeho odvázal od pasu lýčený popruh, povznesl ho nad hlavou, posel pak ukazuje na to lýčené oko hlásal vojvodovu strašlivou hrozbu, že každý, kdož by vytáhl do pole později, nežli udáno, že každý bude takovýmto popruhem oběšen, ať každý to ví, ať není pak výmluvy žádné.

A dále volal posel, ať každý, kdo má sokola krvestřeba, nebo raroha, krahuje nebo káně běložora, ať vezme je s sebou do pole, ať nikdo těch dravců doma nenechá. Kdo by tak neučinil, kdo by se poli vyhnul, ten že bude tímto mečem popraven.

I zamával zase vojvodským mečem, až zasvítíl na slunci prudkými záblesky. Pak měřili tím mečem po všem rodě, muže i jonáky; všechny měřili a pak na vrubech počítali, aby mohli vojvodovi oznámit, co vojínů dá každý rod, kolik jich do pole vypraví.

A již opět na koně vsedali, v slabiny je bodali a dál hnali se k sousednímu rodu, a dál, a dál. Pověst letěla před nimi, a všude čekali vojvodův válečný meč. Pastevci z občím s úžasem hleděli na divé jezdce; v dědinách je mužové hlučně vítali, ženy starostně. Všude způsobili neklid a ruch, i starostí dost ženám a dívkám...

...I chystal se osmahlý, divoký lid divokého zálesí, hned nechal role i lesa, a silné, upravené ruce chápaly se toporů, těžkých mlátů a snímaly velké štíty, dobře žilované, tuho potažené zčernalými kožemi, i brali z bidel sokoly krvestřeba, rarohy, krahujece a na svory ve smečky zuřivé psy vlčího plemene, uvyklé na krev a zápas s lítými dravci hlubokých hvozdů.

...Strach padl na pražského knížete, když uslyšel, co se po Lucku děje, že tam Vlastislav sbírá vojsko. Neklan se bál a nezmužil se ani, když mu ohlášeno, že všichni rodové, všude po všem plemeni jsou popuzeni zpupností Luňanů, že všecka země je vzhůru a chystá se do boje.

Již zařinčela zbraň ve hradě a kolem na letenské pláni. Odevšad rozléhal se řehot válečných koní a hluk vojínů a zpěvy. Ale kníže Neklan se choulil na hradě v nejzazší jizbě, všeho se lekaje. Nemohl se vzchopiti, nevěřil, že by mohl nad Vlastislavem zvítěziti. Marně mu přátelé domlouvali. Na nemoc se vymlouval, že běsové oslabili jeho tělo i kosti. Teprve když Čestmír, jeho příbuzný, junák urostlý, krásného těla, trpko mu vytýkal, že nejedná mužsky, že všichni jsou již do vojny uchystáni, že jenom na něj čekají a bez něho že pozбудou myslí, řekl Neklan:

„Nepůjdu, nemohu. Ale jdi za mne. Vezmi mou zbraň a zbroj i koně mého a veď je, ať věří, že vede je kníže.“

I vzal Čestmír knížecí zbroj, kroužkovou brni a kovovou přílbu cizího díla, pod ní kroužkovou kuklu přes uši a tváře, část přes bradu a hrdlo, i veliký štít kovem se lesknoucí, vzal na sebe knížecí plášť, vsedl na Neklanova bujného vrance a vyjel, doprovázen předními lechy, na Leteň, pláň, kde sešlo se vojsko.

Všichni jásali a zbraní řinčeli, když shlédli knížete; hned počali se stavěti v šiky, pěší i jízdní, v býcích přílbách nebo v kosmatých čepicích, s oštěpy v rukou, s praky, s luky a toulci plnými šípů s dobrými nálepy.

Zářícím vzduchem se míhaly blesky od lesklých hrotů i tasených mečů; i náušnice v uších přemnohých bojovníků se zaleskly na slunci míhavým třpytem. Čestmír na oraném koni přehlížel vojsko, když byl za všechny vzdal oběť bohům.

Jak mečem kupředu mával a vzkřikl junáckým hlasem, vykročili. Země zaduněla pádnými kroky i dusotem koní a povětrí se chvělo bojovým křikem i zpěvem. Houf za houfem táhl před Čestmírem, muži všech plemen, podle rodů i počtu i síly své...

...I táhlo vojsko „velikou cestou“ na Lysolaje a dál přes Kozí Hřbety tmavých skal, a zanechavše Levý Hradec vpravo, brali se chvatně proti Lučanům, aby stavili jejich zádavy a zhouby.

Ale když došli na Tursko, širou pláň, zastavil je Čestmír, neb doslechl, že se Lučané již blíží. Včas obsadil nevelké návrší, odkud viděl nepřátelské vojsko, ano se blížilo jako černý mrak, veliké, silné, silnější, nežli bylo pražské. Vůdce však Pražanů nelekal se toho počtu. Stojí na vyvýšeném místě poblíže starého dubu, jenž o samotě tu rosl, promluvil k svému vojsku. A vojsko poslouchalo, domnívající se, že slyší svého knížete.

„Hle, Lučanů pyšné plémě!“ promluvil Čestmír. „Co nám již mužů pobili, co dědin vyžehli, co žen a dětí odvedli. A zase již vypalují, zase nás hubí! Vyhladit nás chtějí, zotročit. Chtíce, nechtíce, musíme se jim opřítí, abychom uhájili rodin, abychom nezhanobili České země. My pro svobodu, pro poslední svoji spásu bojujeme. Raději tu kosti své složíme, neb hanby míti nebudeme, jako kdybychom utekli. Nebudeme utíkat, zůstaneme a já půjdu před vámi. Padne-li má hlava, nic se nelekejte, upřed se žeňte, až zvítězíte. A zvítězíte, mne tu pak, v těchto místech, kdybych padl, pochovejte.“

I vzkřiklo vojsko v nadšení a po všech houfích volali:

„Kde padne tvá hlava, i své hlavy složíme!“

„Zvítězíme!“

„Lučany pobijeme!“

Zatím se přiválilo na Tursko Lučanů vojsko, jízdní, pěší, všichni dobře vyzbrojení, se štíty pevně žilovanými, mnozí v brnících neb alespoň ve vlněných prošřvanicích... v huních a kožeshinách, v kosmatých čepicích, s hrubými oštěpy a těžkými mlaty. A mnoho psů vedli na svorách, vlčí, zlé ovčácké i hrubé vlkodavy. Jiní nesli na ruce, na rameni dravé ptáky, sokoly krvestřeby, raroxy, kánata bělozory. Tak postavili se šikem po širé pláni tváří na poledne proti Čechům, kteří levým křídlem svého šiku obsadili návrší k západu, pravým pak se opírali o lesnatá návrší nad Chejnovskou dědinou.

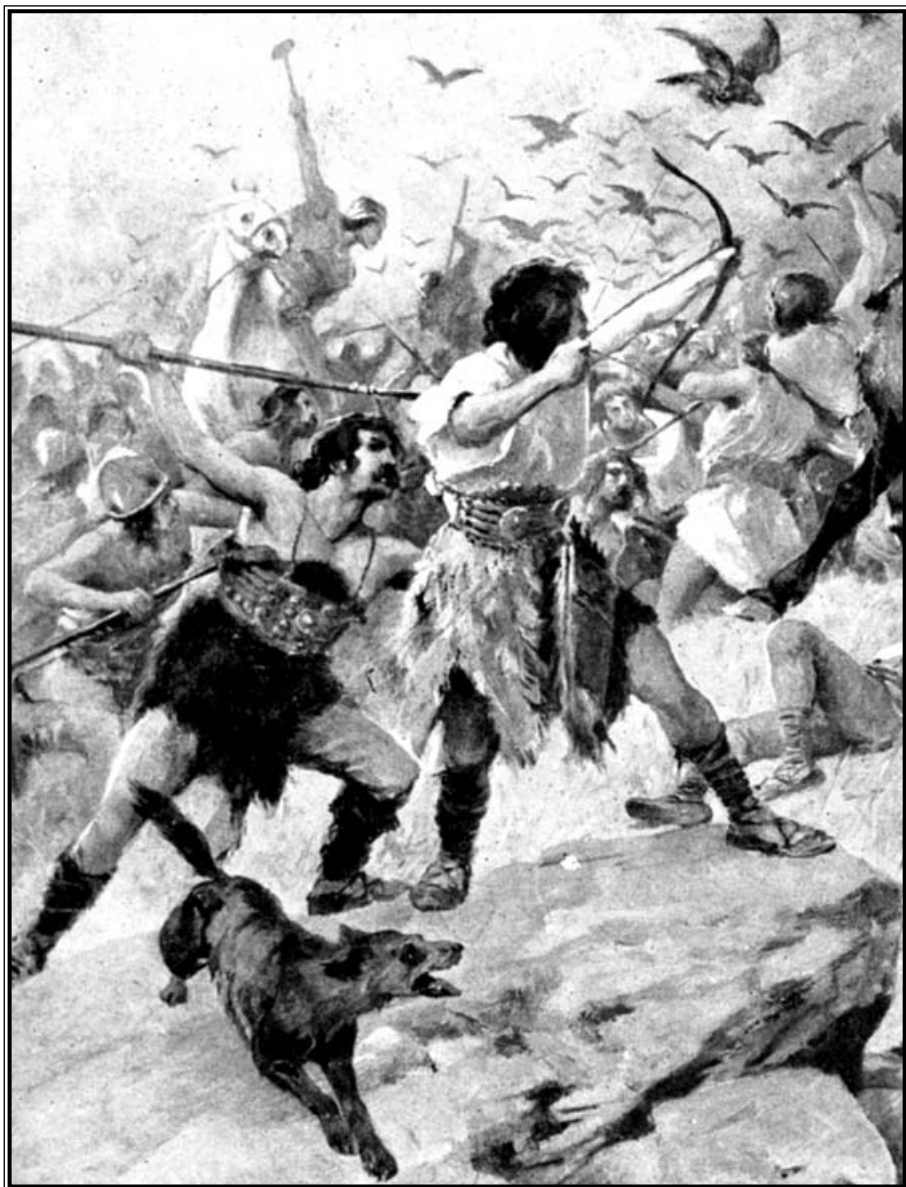
I šel ohromný hluk ze všeho Luckého šiku jako hřímání z mračen; průrůzné hlasy zuřivých zvířat, psi štěkot a lidský křik, ržání koňů a troubení rohů, že hřmot ten se rozléhal daleko po Tursku poli.

Všem v čele jel hrdý Vlastislav v kovové přilbě v plátkovém brni, maje nahý meč v ruce. Jakmile zhlédl Pražany, a že neprchají, že stojí, zastavil své vojsko a se třmenů k němu promluvil hlasem dalekozvučným:

„Vizte ty bázlivoce zbabělé! Vršků se chytají. Ale nic jim neprospějí, neboť jsou slabí, slabší než my a bázlivoé jsou mysli. Vidíte, jak se nás bojí. Hned se dají na útěk, jakmile se na ně oboříme. Žeňte na ně úprkem, prudece, aby byli zrceni pod vašimi nohami jako osení krupobitím. A psy vypusťte, ať se nachlemtají jejich krve, a ptactvo pusťte na postrach, rozplašte je jako holuby!“

V ten okamžik zašuměl nad Lučany mrak divokých ptáků. Pout zproštění vznesli se do výše a v divé směsici letěli vzhůru v zmateném hemžení...

...za smečkami a dravců mrakem Lučanů válečný křik a troubení rohů,
až příval divých těch hlasů a zvuků zalehl po širém Tursku...

Jako vystřelené šípky vyrazily smečky psů ze svor, vyrazily s divým štěkáním a letěly různobarevné, v strakatém proudu vpřed. V ten okamžik zašuměl nad Lučany mrak divokých ptáků. Pout zproštění vznesli se do výše a v divé směsici letěli vzhůru v zmateném hemžení jako v sněhovém chumlu; a bylo slyšet perutí šum a skřehotání, hýkání, křik.

Stín padl na Lucké od živého mraku; padl, ale již dále se nes' po pláni, polem, jak ohromná černava hnala se povětřím vpřed tam, kde stál Pražanů voj.

Na zemi dole zuřivý štěkot a lání, zběsilý hafanů běh; v povětří šum a nesčetné hlasy, vše v pusté směsici, až zaléhal sluch. A za smečkami a dravců mrakem Lučanů válečný křik a troubení rohů, až přival divých těch hlasů a zvuků zalehl po širém Tursku.

Lučané zběsilí v divokém nadšení, po krvi dychtiví hnali se plání, a v čele Vlastislav vojvoda na koni s vlající hřívou, křiče, vpřed mávaje mečem. Kolem a za ním vojínů roje všichni v zuřivém útoku hnali se zardělí, vyvalených očí, křičíce chraptivým hlasem.

Vtom Čestmír jako balvan, když bleskem odražen s hory se valí a všecko na cestě drtí a boří, pustil se přílivu Lučanů vstříc. A za ním vojsko. Rod předháněl rod, ale v čele všech pořád jen Čestmír v knížecí zbroji. A již se srazili, a již se bijí, bodají, tepou, a Čestmír v nejhustším davu. Sekal a sekal, jako makovice padaly Lučanské hlavy.

Vtom Vlastislav vyrazil z davu náhle jako blesk a rovnou se obořil na vůdce Pražanů. V divokém chumlu nastal jich zápas, krutý a dlouhý. Rána na ránu až přšely jiskry, až Luckému vojvodovi vypadla uzda z ruky a z druhé meč. S koně se kácel, sletěl zalitý krví a mrtev dolů mezi padlé a raněné tlupy, jež deptala kopyta koní.

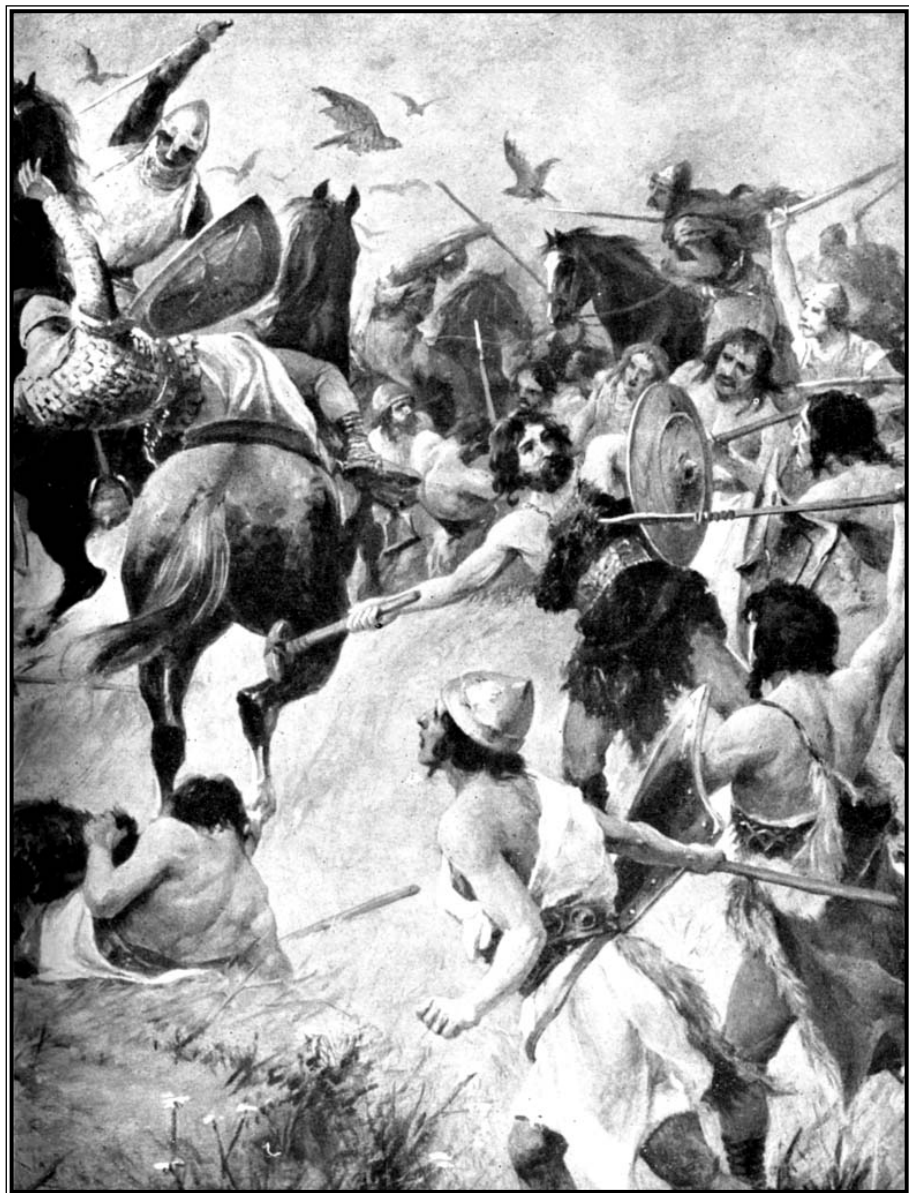
Křik hrůzy a vzteku, křik divé radosti zahřímal kolem krvavou vřavou. Pražané novou silou udeřili, kupředu se probíjeli, a Lučanů voj již kolísal, couval. V ten okamžik padl Čestmírův kůň. Než jezdec sám vyskočil na bystré nohy dále zas bodal a klestil si cestu, chráně se štítem.

Již nejeden šíp vězel v kroužkové brni, již několik oštěpů trčelo v kožích černého štítu. A pořád lítaly šípy a kopí a nové se zabodly v štít prudkými ranami, až třásla se ratiště. Než i ruka silného hrdiny se třásla zemlena tíhou. Čestmír již křičel na vojíny, aby mu podali jiný štít. Již chtěl svůj odhodit, vtom zabodl se těžký oštěp do jeho těla, a vůdce vráz na zem klel se štítem na rameni, se zbraní v ruce, plný šípů a kopí vražených uprostřed ukrutné seče.

Stalo se, jak před bitvou řekl. Jeho hlava padla, ale vojínů jeho zuřiví tou ztrátou, hnali se divočeji vpřed a bili, nikoho neživili, až potřešli Lučany do jednoho. Dravé ptactvo se rozlétko, zuřiví psi pobiti neb se rozběhli, ale z Lučanů zůstali na krvavém poli všichni i vojvoda...

...Zrupnost Lučanů zkrušena, jich síla zničena. Pražané jásali, ale jásání tichlo, jak pohlédli na mrtvého vůdce. Nesli jej ve zbroji a štít jeho plný oštěpů, nesli jej na chlomek, kde chtěl býti pochován. A tam, kde přílbu mu sňali a zbroj, hlasně hořekovali, když poznali, že to udatný Čestmír, a jak se obětoval.

I připravili hned hrob na chlumu pod starým dubem, a když tělo v noci po bitvě spálili

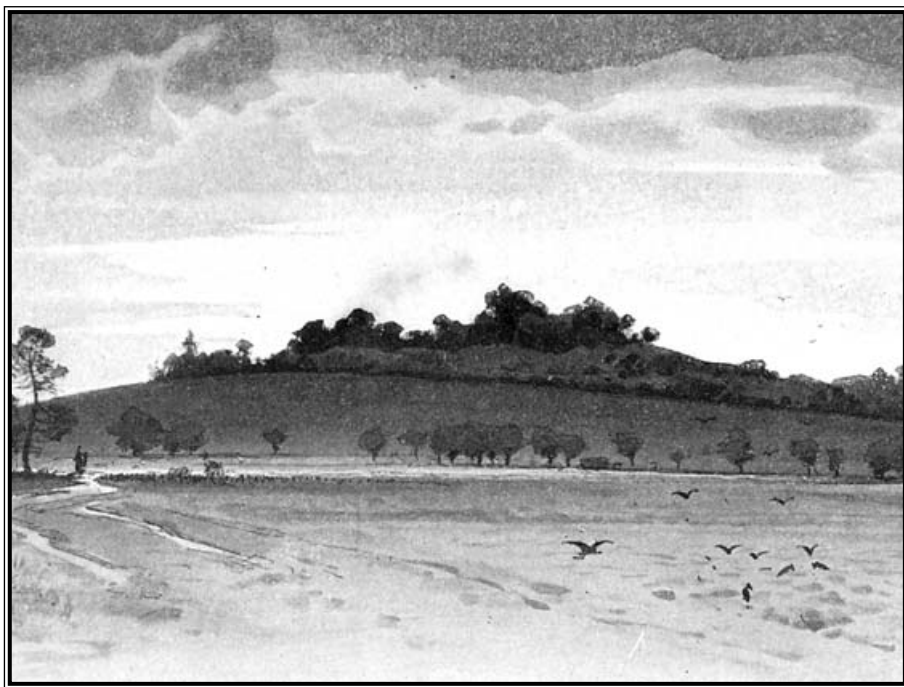
Luckému vojvodovi vypadla uzda z ruky a z druhé meč, s koně se kácel, sletěl zalitý krví a mrtev dolů mezi padlé a raněné tupy, jež deptala kopyta koní...

a pochovali, nasypali na hrob velikou mohyly, a celé pak vojsko učinilo tryznu svému padlému vůdci.

Připravili medu mnoho, uvařili jej a potom sedli pít a pili na paměť. A přijel Neklan z Pražského hradu a poplakal nad hrobem Čestmírovým. Když tryznu udělali a popili, vstalo všecko vojsko a vytrhlo do pole dál do Lučanské země...

Hnali se nejprve na sever, kolem nedalekého památného Řípu do dnešního Českého středohoří, kam již za okamžik – stejnou cestou – vyrazíme i my...

Snad ještě dodejme, že místu na zmíněném návrší, kde byl Čestmír pochován, se v Tursku od té doby říká „Na Krlíši“. Ještě kronikář Hájek z Libočan o něm hovoří jako o „...vršku dosud osazeném dubem“, jenž v té době slul „dub silného rytíře“. Historik Dobner pak vypravuje, že na polích u Turska viděl prý „...kus skály, který prý sem byl přivalen na hrob hrdiny Čestmíra“. A když se podíváme stranou na jihovýchod od dotyčného návrší, nemůžeme přehlédnout jedno místo v poli, nazvané „Na Zabitém“.

...místu, kde byl Čestmír pochován, se v Tursku od té doby říká „Na Krlíši“

Tajemství alchymistické zahrady

Chceme-li objevit vše tajemné na cestách po Českém středohoří, pak zcela jistě nemůžeme vynechat jejího magického Ducha, ukrytého ve zdejších alchymistických pláních a zákoutích. Vždyť – co může být tajemnějšího, než alchymie, která odhaluje nejhlubší záhady naší matky Přírody? Tajemství alchymických cest však nepochopíme bez nezbytného „filozofického“ poučení a výkladu s magickým kontextem. Můžeme se přitom opřít o zasvěcenou studii hermeticky vzdělaného vědce: ve své neobyčejné a z hlediska tajných věd objevné publikaci „Alchymistické zahrady Čech“ prezentuje současný historik a pedagog Josef Dolejší naše České středohoří jako podstatnou část „Severní alchymistické zahrady“. Jak tento rodák z Velké Přítočně zdůrazňuje: „Česká kotlina je celá tou nejkrásnější a nejucelenější alchymistickou zahradou na světě.“ Vymezil si ji a následně rozdělil zodiakálně (znamení zvěrokruhu) i živlově magickým kruhem, s hrotem pomyslného kružidla zabodnutým v tom nejmagičtějším bodě České republiky – v samotné Praze.

Magický kruh

Magický kruh znali už staří Sumerové a vlastně i veškeré přírodní národy. Dolejší tedy navazuje na prastaré mágy, odedávna rituálně vyrývající hrotem posvěceného meče do zemské kůry či „kůže Matky Země“ čarovnou kružnici. Ta je pak pevně stanovenými tahy pravidelně rozdělena, aby se stala základem takzvané „posvátné geometrie“ a tím i symbolem vztahu člověka a vesmíru (přírody), alchymicky vzato: mikrokosmu a makrokosmu. Vždyť právě alchymie důsledně stojí na symbolice a zmíněných vazbách či souvztažnostech. Proto i vztah člověka k přírodě je vlastně vztahem alchymisty k jeho prazákladu.

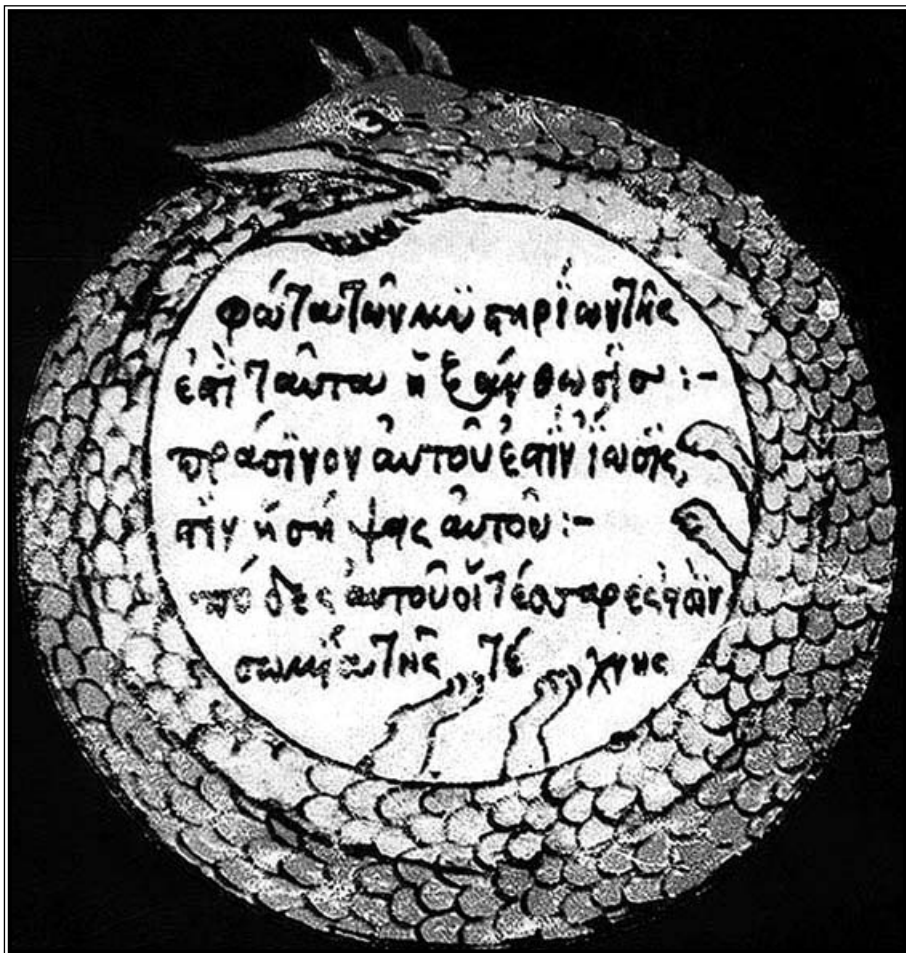
Ne každý však tohle ví...

„Kruhový obraz je geometrickým vyjádřením jednoty, afinity, rovnováhy a harmonie, protože všechny body obvodu jsou stejně vzdáleny od středu a ve vzájemném těsném kontaktu, tvoříce tak uzavřený a pokračující kruh, který je bez počátku a konce, stejně jako v metafyzice Bůh, v prostoru Nekonečno a v čase Věčnost,“ shrnuje nám filozoficky slavný mág Fulcanelli, významný novodobý znalec symboliky alchymistů. Odtud i jeden z základních alchymických symbolů „nekonečnosti“ a vzájemné návaznosti – „Uroboros“, čili do kruhu stočený had, který je zakousnut do vlastního ocasu: tam, kde končí, opět začíná. Odpovídá tím symbolice jin-jang taoistické filozofie i alchymie, harmonickému propojení dvou základních energetických principů – kladného a záporného, principů protikladných, vzájemně se prostupujících. V ev-

ropské alchymii jsou symbolizovány ženskou a mužskou silou, potažmo měsíčním a slunečním principem, kterým odpovídají konkrétní kovy. A právě ty nacházíme v nitru země, která – sama o sobě – je vlastně jedinečným živým organismem.

Netrpělivému čtenáři

„Dobrá, ale ... cože to vlastně jsou ty – alchymistické či alchymické zahrady?“ zeptá se teď jistě – snad už i poněkud netrpělivě – leckdo z dosud nezasvěcených čte-

Jeden za základních alchymických symbolů „nekonečnosti“ a vzájemné návaznosti – „Uroboros“, čili do kruhu stočený had, polykající vlastní ocas.

nářů. I v něm sice pojem „alchymie“ vzbuzuje atmosféru čehosi mystického, magického, prostě: tajemného a záhadného, leč nebaví ho už pročitat „odtažitou“ hermetickou filozofii...

Však už se brzy dopracujeme ke konkrétním příběhům.

Takže jen stručně: „alchymistická zahrada“ je v zásadě příroda ve své prapůvodní magické (neboť příroda je ve svém základu magická!) přirozenosti, doplněná – tu a tam – o prvky lidského umu, vždy však na základě principu harmonie Všemohíra.

Že to zní složitě?

Tak ještě jinak!

Jedná se o citlivé či umělecké, především ale harmonické zásahy člověka do tvářnosti okolní přírody, jimiž pak otevírá utajené energetické kanály, uvolní zemské síly a také umožní dalším návštěvníkům pochopit její nehlubší principy a možná – kdo ví? – možná i odhalit tajemství Kamene mudrců...

Jde o to, že učení alchymisté odedávna vycházeli z Přírody a ve svých laboratořích pak už jen napodobovali její přirozené děje, ve snaze dojít esencí – různých forem „tinktur“ – zvaných obecně „Kámen mudrců“. Ten má umožnit proměnu běžných či „laciných“ kovů v drahé a vzácné, například ve zlato či stříbro, anebo jako „pitné zlato“ (aurum potabile) donekonečna prodlužovat lidský život. Vzpomeňme třeba jen Čapkovu „Věc Markopulos“, pokud jste dosud nečetli žádnou alchymickou knihu...

Filozofie Přírody

A co je to Příroda z hlediska alchymického nahlížení?

Nesmíme zapomenout, že podle starých mistrů je alchymie především Filozofií Přírody aplikované ve hmotě, kde se cokoliv existující podílí na kvalitě všeho ostatního. Platí to i ve vztahu kosmu a člověka. Alchymisté pracují na dosažení prapůvodní harmonie, jak napovídá už samo základní pravidlo „Smaragdové desky“ velkého Herma Trismegista, staroegyptského zakladatele všech věd včetně alchymie a magie. Dle jeho zásadního shrnutí „...jako dole tak i nahoře...“ (atd.) vše souvisí se vším, vše je proměnitelné v cokoliv, neboť všechny věci jsou v jednotě. Odtud pocházejí veškeré „zázraky“. To by mělo platit také o našem vztahu k přírodě i k sobě navzájem: „Hermes je nepřitelem onoho umělého ‚pořádku‘, do něhož lidská kultura zaklela člověka ‚magickými‘ formulkami konvencí a životních stereotypů, aby jej dokonale zbavila jeho skutečné podstaty,“ uvádí profesor Milan Nakonečný v jednom ze svých soudobých komentářů k Smaragdové desce. A tady se vlastně – do jisté míry – dostáváme i k názorům moderních ekologů: člověk by neměl přetvářet přírodu bez ohledu na zpětnou vazbu, tedy znásilňovat ji a vysávat: pouze užívat jejich plodů a surovin.

Naopak!

Měl by ji citlivě kultivovat v souladu s její přirozeností – a v tom tkví jedna ze základních zásad alchymických zahrad či parků, které bývají tvořeny na základě přísné

symboliky starých učenců. Naši předkové to uměli a jejich výtvoři se nám dochovaly, jak na mnoha místech Českého středohoří uvidíme. Činili dobře.

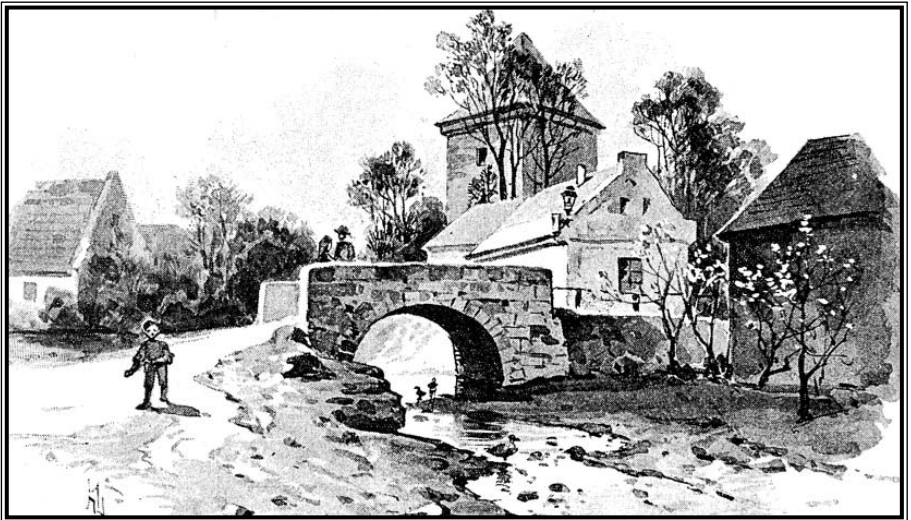
Proč?

„Je zřejmé i prokazatelné, že zemská kůra včetně podkoří je velmi citlivou kůží Země, protkanou množstvím kapilárních i mohutných, navzájem se křížících kanálů, cév, průduchů a pórů,“ vysvětluje Dolejší své alchymické pojetí. „Těmito kanály vystupují z nitra Země různé tekutiny, vedené z hluboko uložených nádrží. Ty pak v mohutné a neustávající cirkulaci přijímají retrográdní tekutiny, které vedou zpět do hlubin země, kde je zpracovávají a přeměňují. Celá země je tak mohutnou alchymistickou kuchyní či laboratoří, v níž probíhají ty nejpodivnější transformace. Pozorovat zde můžeme i ‚samovolně‘ probíhající jednotlivé fáze alchymistického Velkého Díla...“

Středověcí alchymisté pěstují i „magii v parcích“

A tak se i v Čechách zhruba od poloviny 14. století, kdy se tu alchymie stává obecně známou a rozšířenou dobovou vědou, začínají její principy aplikovat též v harmonii staveb, a to nejen budov či urbanistických celků, nýbrž i v domyšleném dotváření krajiny. Zároveň je přitom brána v úvahu celá řada okolností, včetně ekonomického využití, estetického či – v tom nejširším slova smyslu – ideového působení na člověka.

„Zmíněné snahy, podnícené v maximální míře rozvojem alchymie u nás, dosáhly svého vrcholu zejména ve století šestnáctém a doznívaly v období baroka na přelomu století sedmnáctého a osmnáctého,“ zasazuje Dolejší tvorbu alchymistických za-

Motiv z Budyně nad Ohří koncem 19. století.

hrad do historického kontextu. Nešlo však jen o lidské zásahy do přírody, nýbrž také o její vnímání v alchymickém kontextu: „Především krajina sama svým mimořádným bohatstvím a přirozenými zdroji jako Vyšší silou pěstěná zahrada, podávala alchymistům ruku a při jejich pouti za Kamenem mudrců či Elixírem života nabízela své nadobyčejné plody.“

Ti moudřejší z alchymistů (například Bavor mladší Rodovský z Hustiřan z věhlasné alchymické laboratoře v Budyni nad Ohří na území Českého středohoří, kde svého času pracoval a žil i slavný Tycho de Brahe) usilovali nikoliv o snadné zbohatnutí, nýbrž o jakési – snad až taoistické či zenové – „dosažení plnosti v klidu“, čili o život v těsném až naprostém souladu s Přírodou a vesmírem. Snažili se ve svých laboratořích (ať jimi byla pečlivě vybavená „alchymická kuchyně“ anebo třeba jen volná krajina) ztotožnit s rytmem přírodních sil a harmonicky tak vstoupit do nekonečného koloběhu vesmíru.

A právě ten, kdo něčeho takového dosáhne, může se stát nesmrtelným.

Tito „nesmrtelní“ pak prý žijí „na překrásných ostrovech“ či jiných uzavřených enklávách – v zahradách nebo sadech se zcela neporušenou přírodou a v dokonalém souzvuku se vším jejím živým i neživým bohatstvím. A my už brzy poznáme, že stejné si vystavěli i na některých místech poetického Českého středohoří.

Vstoupíme-li do podobného místa, můžeme omládnout... a možná pochopíme i víc...

Hledáme „Ráj na Zemi“

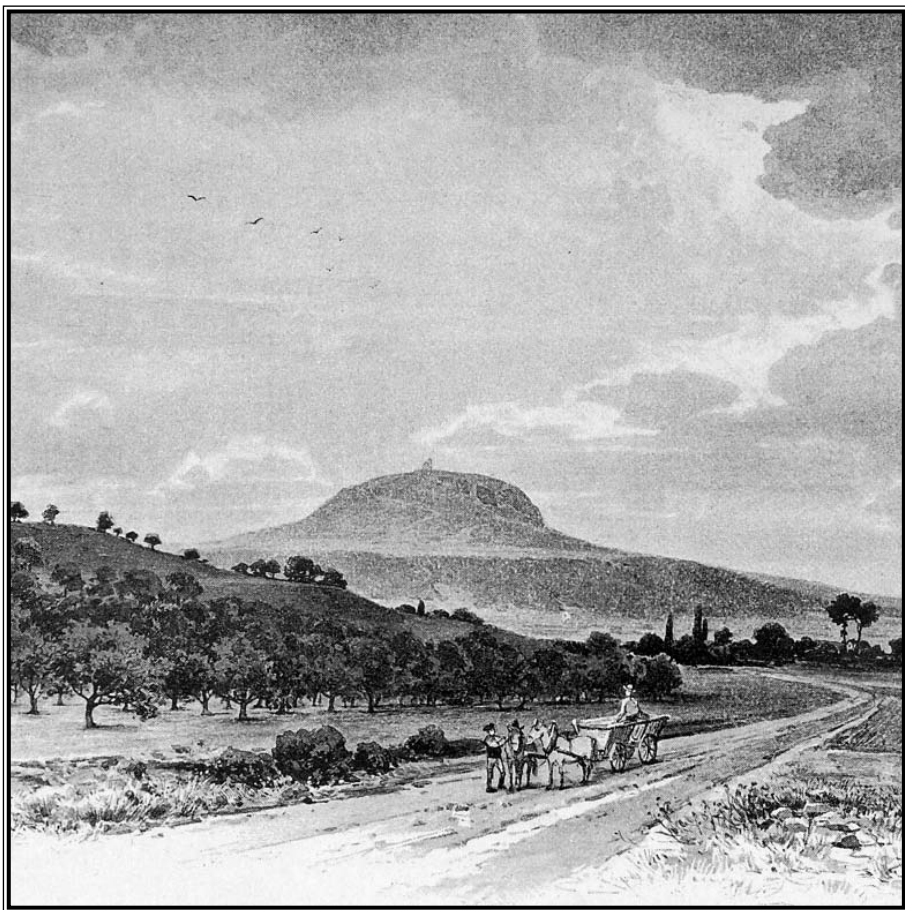
Moudrý člověk se odedávna snažil vytvořit si jakýsi „Ráj na Zemi“, vstoupit do souladu s přírodou. Tedy nikoliv ji pouze vyrabovat, nýbrž tu „svoji“ Přírodu zušlechtit: například výsadbou vhodných rostlin, citlivou regulací vodstva, chovem a ochranou živočichů, stejně jako vegetace. Příroda ho za takovou citlivost vždy odmění. Nejen hojností, ale třeba i léčivými účinky svých pramenů, rostlinných či živočišných látek. A kdyby to byl „jen“ estetický zážitek...!

Podle Dolejšího jsou alchymistické zahrady „...charakteristické nejen vlastními a specifickými geomorfologickými podmínkami a tvářností, klimatickými a životními poměry, ale též druhem rostlinstva a vegetace, která je pro ni příznačná. Tyto atributy se člověk někdy snažil násilně změnit, jindy jich ke svému užitku a harmonickému životu uprostřed Přírody geniálním způsobem využil.“ Pokud tedy máme určitou harmonickou vazbu na přírodu, alchymickou zahradu poznáme okamžitě, jakmile se v ní ocitneme. V Českém středohoří se nám to poštěstí vícekrát. Konkrétně si ona místa popíšeme vždy v patřičné pasáži, jakmile je navštívíme. Zároveň si ještě připomeňme výklad místní symboliky starých alchymistů.

Začneme na samotném okraji Českého středohoří, dle Dolejše v „...jižním rohu vějíře severní alchymické zahrady“.

Severní zahrada alchymistů

Podle zodiakální symboliky se nám tady na severu Čech ukazuje slunce ve znamení Býka a ten je navíc ve spojení s Lunou či lunární bohyní Venuší, která se tu do „severní zahrady alchymistů“, vějířovitě otevírá spolu se znamením Blíženců (vlevo), vpravo pak v souvztažnosti s nebeským Beranem.

Říp - pohled z východní strany.

„Zastavme se na skok na jejím jižním hrotu, v býcím rohu, chcete-li,“ nahlíží s námi Dolejší do zdejšího Ráje, odkud můžeme – fyzicky i magicky – vstoupit přímo do Českého středohoří. „Je to oblast Džbánů, který na svém východním a severovýchodním směru přechází v rozbrázděné tabule Podřipska. Zde, nedaleko Slaného, na sever od obce Byseň, se na sprašovém svahu nacházejí zbytky velkého neolitického rondelu z doby 4000 let př. n. l. jehož skutečnou funkci odhalil a proměřil proslulý kladenský archaeoastronom ing. Z. Ministr. Podle jeho zjištění, měření a výpočtů je zřejmé, že šlo o kultovní místo chráněné palisádovým opevněním, z jehož středu bylo možné jedinečným vizírem pozorovat letní slunovrat v jeho lunárním intervalu měsíce před a měsíc po 21. červnu, což umožňovalo přípravu na oslavy, i jejich průměrné trvání. Slunce bylo možno pozorovat až po magickou horu Říp, jejíž vrcholek ozářilo při svém východu přesně v den letního slunovratu, který měl pro zemědělský lid na našem území, stejně jako jinde v čase mladší doby kamenné jak praktický, tak i magický význam.“

A pozor!

„Slunce zde mohli pozorovat, jeho fáze v souvislosti s fázemi Měsíce měřit daleko dříve a přesněji, než kněží starého Egypta, a to v době před 6000 lety.“

Tak tedy nejprve – magická hora Říp.

Pohled na Říp od severozápadu.

Staletí na Řípu i pod ním

Ve svérázné širé tektonické rovině osamělá a zdaleka viditelná čedičová kupa zvonovitého tvaru zvaná Říp (456 m) leží pět kilometrů jihovýchodně od Roudnice nad Labem. Vyrazíme-li z Prahy starou silnicí přes Horoměřice a Černého Vola směrem na Kralupy nad Vltavou, projedeme Turskem (tak notoricky známým díky zmíněné Lucké válce) a jak náš vůz stoupá stromovou alejí do kopce nad obcí, před námi se teď do slova „zjeví“ nad rovným obzorem magický zvon Řípu a za ním silueta Českého stře-dohří. Čím je obloha bezmračnější, tím lépe a ostřeji se vyloupnou z prostoru.

Památná hora Říp je díky Kosmově kronice (sepsána před rokem 1125) významně spjata s naší nejstarší mytologií, neboť právě sem měl dorazit bájný praotec Čech v čele svého kmene, rozhlédnout se po okolní zírné krajině a usadit se v této zemi „...mlékem a strdím oplývající“.

Však už z ranné historie je zde doložena stavba původní rotundy, slavnostně vysvěcené roku 1126, která byla vystavěná na paměť vítězství českého knížete Soběslava I. nad vojsky německého knížete Lothara III. Saského. Románská rotunda sv. Jiří má podkovovitou apsidu a válcovitou západní věž, která byla přistavěna právě onoho roku, kdy došlo ke křesťanskému svěcení.

Původní rotunda byla starší – a nikdo už si dnes netroufne odhadnout, z jaké doby. Její záhadní stavitelé tuhle kapličku vystavěli z opukových kvádrů a na střechu dali kamenné desky. Přestože prošla mnoha opravami, v jejích tlustých zdech se dodnes zachovala původní románská okénka, zatímco portál je relativně „moderní“: z let 1869–1881.

Uvnitř bývala kdysi akční socha sv. Jiřího při boji s drakem od B. Schellinga asi z roku 1870, kterou před časem nahradila dřevěná plastika St. Hanzlíka, představující legendární příchod Čechů na Říp. Ona původní plastika, na níž křesťan sv. Jiří symbolicky překonává pohanskou víru, zpodobněnou drakem, je nyní umístěna v kostele Narození P. Marie v Roudnici nad Labem.

Co by dnes viděl Praotec Čech

Národní památka „Hora Říp“ je podle geologů „...vypreparovaný čedičový suk“, na kterém lze sledovat vývoj jednotlivých erupcí i efuzí (= výbuchy a výlevy): od sopečného popela, přes tufové „brekcie“ až k celým balvanům.

Geologickým základem Řípu je tmavošedý čedič neobvyklého typu, kterému se říká „sodalitonefelinický“. Obsahuje příměsi olivínu a obsahuje též „tajemný“ magnetit, který způsobuje záhadné vychylování střílky kompasu. Jen si to sami zkuste!

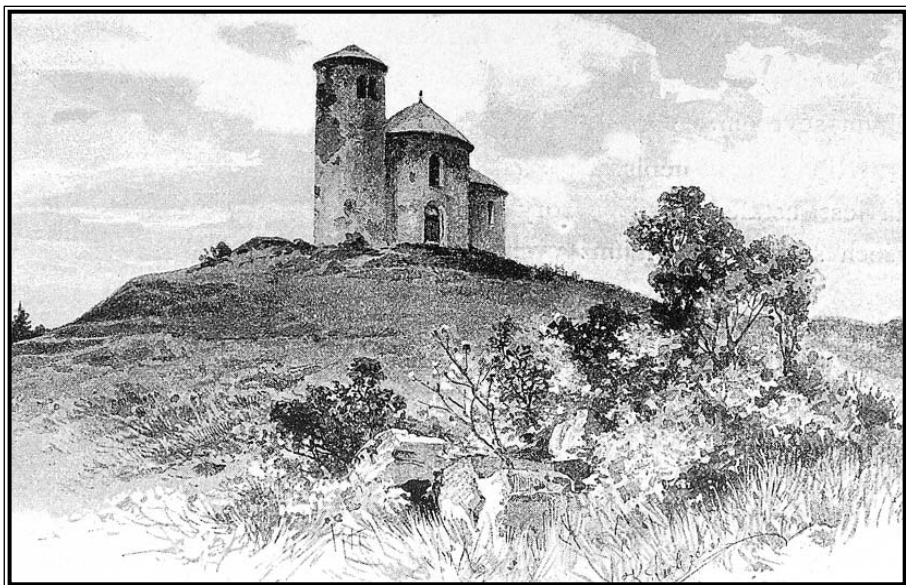
Výchylku vašeho kompasu můžete srovnat se šipkami, vyrytými do dlažby uvnitř kaple.

Současný rozhled z Řípu je poněkud omezen vysokým a místy i hustým porostem, zejména stromy a keři. Pokud však vyrazíte na směrovkami označené vyhlídky, uvidíte do míst, kam „tehdy“ dohlédl i Praotec Čech. Ten by dnes z takzvané „Pražské vyhlídky“ koukal nejen na jižně vzdálenou Prahu, ale též na Kostomlaty, Mněteš a Černoušek. „Libochovická vyhlídka“ nasměruje pozorovatele k západu na Poohří s dominantním Házmburkem a na samotné České středohoří by starý Čech koukal z „Litoměřické vyhlídky“. Z níže položené „Mělnické vyhlídky“ pak uvidí přes Bechlín, Libkovic a Kostomlaty až k Mělníku. V pozadí ční oba Bezdězy, Ještěd a Krkonoše.

Kdoví, zda duch praotce všech Čechů tudy dodnes nebloudí za magicky jasných nocí – ať už to byl kdokoliv...

Symbol češství a umělecké inspirace

Dík prastaré legendě z Kosmovy kroniky a později moderní popularizaci ve „Starých pověstech českých“ od Aloise Jiráska z roku 1894 se hora Říp stává významným poutním místem a cílem táborů lidu. Touhu Čechů po národní samostatnosti symbo-

Románská rotunda sv. Jiří byla vystavěna na paměť vítězství českého knížete Soběslava I. nad vojsky německého knížete Lothara III. Saského.

lizuje už od roku 1848, kdy sem začínají proudit davy, manifestující své úporné žádosti o zrušení roboty. Roku 1862 se tu odehrála velká pěvecká slavnost, aby odtud v roce 1868 čeští vlastenci odvezli jeden ze základních kamenů pro Národní divadlo v Praze. Tehdy se velkého tábora lidu na Řípu zúčastnilo přes 30 000 lidí. Pak zde jejich potomci roku 1914 demonstřují proti válce a ihned po ní zde o čtyři roky později oslaví vyhlášení samostatné Československé republiky.

A tak bychom mohli pokračovat.

Snad tedy jen zmiňme, že pokaždé v dubnu se na této významné kulturní památce českého národa koná slavnostní svatojiřská pouť.

Bájnou horu Říp navštívila i celá řada českých umělců, kteří ji opěvovali ve svých básních i románech. Mezi nejvýznamnější z nich patří nesporně Svatopluk Čech, Jaroslav Vrchlický, Julius Zeyer, Jan Neruda, Jiří Hora, Jaroslav Seifert, Vítězslav Nezval, M. V. Kratochvíl a další.

Také nejrůznější výtvarníci si opakovaně vyšlápli na zvonovitý kopec, aby se na jeho vrcholu zasnili a inspirováni zpodobnili Říp či jeho legendu ve svých obrazech a sochách. Mluvíme o Josefu Mánesovi, Mikoláši Alšovi, A. Bubákovi, H. Uhlíkovi, Josefu Mařákovi, E. Heroldovi, K. Liebscherovi či Maxi Švabinském. A zase je to pouze reprezentační výčet, neboť málokterý český umělec sem nezavítal. Dnes už si Říp vybirají za cíl svých účelových výstupů i moderní politici...

Legenda o příchodu Čechů

Za Tatrami, v rovinách při řece Visle rozkládala se od nepaměti Charvatská země, část prvotní veliké vlasti Slovanské. V té Charvatské zemi bytovala četná plemena, příbuzná jazykem, mravy, způsobem života.

I stalo se, že se strhly mezi nimi vády a krvavé boje o meze a dědiny. Vstal rod na rod, příbuzní bojovali proti příbuzným a hubili se navzájem.

V ten čas dva bratři mocného rodu, oba vojvodové, Čech a Lech, spolu se o to snesli, že opustí rodnou zemi bojem neblahou. Řekli si:

„Vyhledejme sobě nových sídel, kdež by náš rod žil s pokojem a díla si hleděl.“

Bylíť uvyklí již po předcích půdou pilně zdělávati, všeliký druh obilí pěstovati i chovati koně a stáda bravu i skotu.

Jak se usnesli, tak i vykonali. Svolavše své plémě, vzdali oběť bohům, vynesli obrazy dědů a rozžehnavše se s otcovskou půdou obrátili se na západ slunce, v neznámé končiny. I bral se rod za rodem, každý početných rodin, všichni přátelé a příbuzní. Napřed šli zvědové a zbrojní muži, uprostřed vojvoda Čech, sívě brady, ale statný a silný, jeho bratr Lech a kolem nich vladkyové, starostové rodů, všichni na koních. Za nimi starci, ženy a děti na hrubých vozích, na koních, stáda dobytka, naposled pak opět zbrojní mužové. Tak brali se nejprve končinami příbuzných plemen, až přešli hranice Charvatské země, až přebředli Odru řeku a vstoupili do neznámých, hornatých končin.

I tam našli ještě osady, jichž obyvatelé hovořili jako oni, a dále také v krajinách při Labi řece.

Než, jak přešli druhou tuto řeku, byl kraj pustější a osad shledali jen poskrovnou. Byly daleko od sebe, a obyvatelé jejich cizího jazyka, kožemi odění, nečetní, ale smělí a srdnatí, stavěli se jim se zbraní v ruce do cesty. Čech a Lech je potřeli a zhubivše jejich chudá obydlí v chatrčích i ve vykopaných jamách, postupovali dále, z lesa do lesa.

Zlá byla cesta hlubokými hvozdy, zlá jejich chůze luhy a bažinami, plnými rákosí, ostřice, rozlehlých, mechových trsů a různých křovin. Zvečera zažehovali ohně a topili do úsvitu, aby zář, padajíc do tmy lesní, plašila úskočné, lité šelmy.

Tak došli až ke třetí velké řece, Vltavě, kteráž divočinou tekla; když i tu přebředli, počala si všechna čeleď stýskati, že není konce klopotné cesty a nikde stálého spočinutí.

Tu vojvoda Čech ukázal na vysokou horu, jež se před nimi modrala nad širým, rovinatým krajem, a děl:

„Poodejďme pod tuto horu, tam dětem, skotu odpočineme.“ Došli a položili se na úpatí hory, jež slove Říp. Vojvodové a starší rodu ohledali půdu vůkol a znamenali, že jest úrodná. Ráno pak, za první zoře, vstal Čech a vydal se sám jediný vzhůru na temeno Řípu tichým lesem, plným ještě nočního šera.

Když vystoupil na horu, bylo ráno; a hle širošířý kraj se před ním rozkládal do nedozírné

*...to je ta země zaslíbená, zvěře a ptáků plná, medem oplývající.
Na všem budete mítí hojnost, a bude nám dobrou obranou proti nepřátelům...*

dálky až k modravým horám rovný a volný, les a chrastina, nivy a luka. Bujnou jeho zelení svítily se řeky jako rozlité stříbro.

I zaradoval se praotec Čech nad utěšeným krajem i zamyslel se pak nad ním, jak bohové dají, jak tu bude jeho rodu i budoucím pokolením.

Když pak sestoupil, zvěštoval, co shlédl. Nazejtří vydali se mnozí kolem hory, aby poznali všecko okolí. Co zhlédli, podobalo se jim, vody velmi rybné, půda úrodná, všečen způsob té krajiny a oznámili, že se hodí na sídla.

Když pak třetího dne počalo slunce nad sídla vycházeti, povolal Čech bratra a starší a rozkázal svolati všechnu čeleď.

Postoupiv s nimi na místo, odkud viděti do kraje, promluvil k nim takto:

„Již si nebudete stýskati, neboť jsme našli kraj, kde zůstaneme a sídla zarazíme. Vizte, to je ta země, kterou jste hledali. Často jsem vám o ní mluvil a sliboval, že vás do ní uvedu. To je ta země zaslíbená, zvěře a ptáků plná, medem oplývající. Na všem budete míti hojnost, a bude nám dobrou obranou proti nepřítelům. Hle, země po vaší vůli! Jen jména nemá; rozvažte, jakým jménem by měla býti pojmenována.“

„Tvým! Tvým nechť se jmenuje!“ zvolal jako z božského vnuknutí stařec dlouhé, bílé brady, nejstarší všech starostů.

Hned všichni, starostové i čeleď volali jako jedním hlasem:

„Tvým! Tvým jménem!“

„Po tobě ať se jmenuje!“

Vojvoda Čech potěšen vůlí všeho lidu, poklekl na kolena a líbal zemi, novou vlast svého plemene.

A zlíbav ji, vstal a pozvednuv rukou svých do širého kraje pohnut volal a žehnal:

„Vítej země svatá, nám zaslíbená! Zachovej nás zdravé, zachovej nás bez ourazu a rozmnož nás od národu k národu až na věky!“

Radostně pak postavil na zemi dědky, jež v bělostném rouše nesli z prvotní vlasti, a zanítit veliký oheň.

I obětovali na poděkování a pro požehnání zápalnou oběť a radovali se všichni.

Všem nastala těžká lopotná práce. Když se o půdu rozdělili, začali ji zdělávati. Kdy byl les, ten porazili neb ohněm vypražili, mýta klučili, luhy a nivy kopali, druhého pak léta rádlom zorali...

Alois Jirásek: „Staré pověsti české“.

Záhada jménem „praotec Čech“

Tolik legenda.

Existují však i nejrůznější spekulace či alternativní názory, které uvádějí „na pravou míru, jak to bylo „doopravdy“ s bratry Čechem a Lechem. Tak především: bájny „praotec Čech“ prý nemohl být Slovan, nýbrž Kelt, nejspíše z kmene Bójů. Vždyť Kelti žili v české kotlině mnohem dříve než Slované, kteří údajně – dle slovanofilských

„osvícenců“ – dorazí jako mohutná skupina do „neobydlené Země české“. Není to pravda. Slované přicházejí pod Říp ve skupinkách a přitom probíhá jejich postupná asimilace s místním obyvatelstvem. Máme-li tedy krev slovanskou, rozhodně v ní nechybí keltské geny.

Nejznámějším keltským kmenem na území Čech jsou tehdy Bójové. Žijí zde prokazatelně už v době Halštatské (8. – 5. stol. př. n. l.). Za jejich „prohození“ se Slovany a legendární příchod či prvotní osídlení Podřipska může nesporně Kosmova kronika. Tato „slovanská“ verze zůstává v obecném povědomí až do 16. století, kdy se vzdělaný kronikář Daniel z Veleslavína dopátrá právě onoho faktu, že prvními obyvateli Čech byli opravdu Bójové. Informaci našel v předmluvě Sionovy a Kuthovy kroniky.

Všichni teď mají jasno... jenomže: později se obrozenečtí slovanofilové účelově vracejí k původní Kosmově verzi.

Kronikáři stvoří hrdinu

Jak už víme, Praotec Čech je mytická postava muže, jenž přivádí svůj lid do naší země, pusté a neobydlené krajiny, „...medem a strdím oplývající“. Podle něj pak nesou Čechy své jméno. V Kosmově kronice ale nevystupuje jako „Čech“, nýbrž pod latinským jménem „Boemus“. Navíc jde jen o velmi stručný příběh. Literárně ho rozvine až „Kronika tak řečeného Dalimila“ (kolem roku 1310) a po Dalimilovi kronikář Přibík Pulkava z Radenína (1374), ale i „Kronika česká“ Václava Hájka z Libočan (1541). Z ní vychází obecně nejznámější verze příběhu „praotce Čecha“ v Jirákových „Starých pověstech českých“, které jsme si právě přečetli. Údajně tedy „...ze země Charvátské“ pocházejí vladykové Čech a „jeho bratr Lech“. Opravdu?

„...V srbském jazyku jest země, jež Charvátki jest jmě,“ píše Dalimil. „V tej zemi bieše lech, jemuž jmě bieše Čech. Ten mužobojsťva sě dočini, pro něž svú zemi provini....“

Jirásek vypráví, že v „...v Charvátsku se toho času strhly četné boje“, a tak se onen kraj stává nepříznivým pro lid, „...uvyklý žít v pokoji, půdu obdělávat a pěstovat obilí“. Proto se vojvodové Čech a Lech rozhodnou svoji rodnou zemi opustit. Shromáždí poddaný lid a vydají se „...na západ slunce“. Jednoho dne Čech ukáže na „...vysokou horu před nimi, jež se zdvíhala z rovinné krajiny a nazývala se Říp.“ Pod ní si odpočinou. Řáno vystoupí Čech na kopec a pronese: „Vizte, to je ta země, kterou jste hledali. Často jsem vám o ní mluvil a sliboval, že vás do ní uvedu. To je ta země zaslíbená, zvěře a ptáků plná...“ Poddaní ji pojmenují po něm – Čechy.

Běžely totiž věky a původní legenda se značně proměnila.

Slovanofil Jirásek třeba osobně domýšlí i zmíněný pozdější odchod „bratra Lecha“ do Polska – a hned jsou nám „bratři“ Poláci blíž, že?! Jenomže „lech“ není jméno bratra, nýbrž titul: „lech = vojvoda“. Pod Říp tedy přivedl svůj lid pouze „lech Čech“.

Žádný bratr – není.

Po historickém jádru této archetypální pověsti pátraly generace historiků i archo-

logů. Výsledky se poněkud rozcházejí s romantickými představami vlastenců. Už Václav Hájek z Libočan fabuluje, když tvrdí, že „Praotec“ přišel do Čech roku 644(!). Dle moderních historiků je „...tento údaj téměř jistě vymyšlený“. Vždyť prý „...kolem Řípu a už vůbec na Řípu samotném podle všeho první Slované, kteří k nám dorazili někdy začátkem 6. století, rozhodně nesídlili,“ shodují se moderní vědci. Archeologické vykopávky dále dokazují, že dorazivší kmeny se usadily o něco jižněji: na Slánsku, v okolí Kralup nad Vltavou a v Pražské kotlině. Samotné Podřipsko je osídleno až daleko později, asi tak v 9. století našeho letopočtu.

Závěr je tedy jasný: v době, kdy na české území přicházejí Slované – a děje se tak nejdříve v 9. století n. l. – je území Čech dávno osídleno Kelty. Podle archeologických výzkumů ani zde nejde o žádné násilné zabírání – přichozí asimilují s původními obyvateli. A tak nám nezbyvá, než smířit se s faktem, že Praotce z čistého kmene Slovanů jsme nejspíše neměli.

A ještě je tu cosi velmi nečekaného!

Vrah českým „praotcem“?

Podíváme-li se na celou legendu ze širšího historického hlediska, pak na první pohled shledáme, že ona stručná Kosmova latinská verze o příchodu „Čecha“ a jeho národa pod Říp, která je jakýmsi úvodem jeho kroniky, byla silně ovlivněna antickými a biblickými vzory. Chybí tu tradovaný výstup na horu. Máme zde jen mlhavé Kosmovo konstatování, že „...tuším kolem hory Řípu mezi dvěma řekami, Ohří a Vltavou, prvá zřídili sídla...“. Tehdy je vedl „Boemus“ – tedy nikoliv „Čech“. To až v Dalimilově verzi se poprvé objeví české jméno, stejně jako tvrzení, že Češi „...přišli z Charvátska“.

Je tu i dramatický zvrat, který Jirásek „milosrdně“ vypustil: důvodem odchodu našeho Praotce byla totiž – vražda! Dopustil se jí prý „v Charvátsku“ onen „lech Čech“. Pak sebral své lidi a uprchl před trestem. Šlo mu nesporně „o krk“. Zastavil se až v divočině pod Řípem. Naším praotcem byl tedy asi – vrah! Ale... kdoví, jak to celé bylo?!

Poklad na Řípu

Podle legendy se hora Říp otevírá vždy na Květnou neděli. Uvnitř je prý možno spatřit veliký palouk, na kterém se pasou koně, okované zlatými podkovami. Opodál může takový šťastlivec, jemuž se podaří vstoupit do hory, spatřit rybník, na němž plavou hejna husí a kachen se zlatým peřím. Také tu prý můžeme nalézt kvočnu z dvanácti zlatými vejci. Ale pozor(!): stejně jako neznáme místo, kde se tajemný Říp otevírá, nevíme ani co si takový návštěvník smí či nesmí odnést, za jakých podmínek vstoupit, jak dlouho bude hora otevřená a za jakých okolností ji lze opustit. I proto uvítáme veškeré nové poznatky čtenářů...

Bájný Čertův vrch

Dle staré pověsti vznikl Říp ve stejnou chvíli jako nedaleký – bájný – Čertův vrch. To se prý vsadil svatý Petr se samotným Dáblem, kdo z nich postaví vyšší kopec. A jak už to v pozitivních pověstech bývá, Říp samozřejmě vystavěl světec a čertovi se podvedla pouze jeho menší karikatura.

Existuje však i verze, že šlo o údajnou sázku Panny Marie... ale logicky vzato: co-pak by se biblická Panna Maria někdy na přelomu křesťanského věku, kdesi až u Rudého moře, vsázela s čertem o výstavbu jakéhosi sopečného kopce v iluzorně dalekých Čechách, které v té době navíc ještě ani neexistovaly?

I když – pardon – kampak s logikou na báje a pověsti...

Vzpomínky umělců

A co celá ta plejáda zmíněných českých umělců, kteří si z Řípu a Českého středohoří vůbec odnesli nehnoucí inspiraci? Za všechny snad jen čtyři následující...

„Buď zdrav, buď požehnan za vše, cos mi dal:
za šťastný klid, za drahých lící řadu,
za modro hor svých, za svých luhů květy,
za dětství ráje, za jinošské vzlety,
za první lásky věčně sladkou vnadu
a za leckterý žal...“

Svatopluk Čech

„Na všechny strany pode mnou se vzdouvala země v trylících pestrých polí, v krescendu kopců, pohoří, hor, a z ní porůznu, až kam dohlédlo oko, vzpínající se křivkou jako vzepjatý kůň, tyčilo se naše krásné a úchvatné Středohoří, a tato celá země pozdravila ubohou mysl, že srdce mé s radostí poznávalo svůj kraj, kde kámen i mez, les i bystřina a celý duch krajiny mluví v nevýslovné přesvědčivosti a zpívá o plodnosti života, a každý kvítek, oblaka i řeky, tvar i barva, hlas duše, těla i srdce člověka neustále vydává svědeckví o vnitřní rodné své podstatě – o sobě.“

Tak tohle napsal slavný český malíř Emil Filla za jedné z bezesných nocí roku 1943, kdy čekal na smrt v nacistickém koncentračním táboře Buchenwald. Svoji potenciální smrt tam však nakonec přežil a mohl tak ještě roku 1951, krátce před svým definitivním skonem, vyjádřit novější vizi „aktivního“ Českého středohoří. Tu pak dne 22. října odeslal v dopise svému příteli Emanuelu Antonovi:

„Škoda, že jsem nebyl na světě, když ty všechny kopce chrlily lávu a dýmaly čoud a země se trásla, hromy bily a dunělo to a praskalo – jen památka na to nám zůstala a celá krajina tou

připomínkou žije a na rozdíl od jiných krajin má v sobě život, drama vzpínání se k nebesům a mluví o vzdoru proti všemu, co tlačí dolů a ponižuje. Nikde není na světě tolik krásy jako tady a lidé to neznají – jen ty o tom víš.“

Tehdy po válce Filla pobýval na zámku v Peruc, kde maloval zdejší fascinující vulkanickou krajinu. Dodnes tu mají jeho pamětní síň.

A co teprve fascinovaný poeta Karel Hynek Mácha, který poslední týdny před svou smrtí bydlel v historickém domku s výhledem na České středohoří?! V listu svému příteli Hindlovi se vypisuje 9. října 1836, mimo jiné, i z tohoto emociálního výtrysku své citlivé duše:

„Milý Eduarde!

Já jsem v Litoměřicích – a dá Bůh – zůstanu zde několik let. Jsem jakožto amanuensis a spolu praktikant u p. justiciára Durasa. Můj byt v Litoměřicích jest jeden z nejpěknějších, které znám. Celé první poschodí, samozavřítí, dva pokoje, zrovna vedle biskupské rezidencí, na kopci, právě nad Labem. Z jednoho okna vidím k východu proti řece k Mělníku na kolik mil, přes pevnost atd. Ze 3 oken hledím od pevnosti kolem Boušovice, Doksany, Libochovice, Třebenice, Košťál, Mlikojedy až k Radobyli, a Hanžburek – náš svatý Hanžburek mi kouká všemi okny do postele, nechť ji postavím kde chci, a ten černý Košťál na obzoru plamenného nebe při západu slunce, a ty modré hory – a ta rovina – a ty skupiny stromů po ní – a ty vinice kolem, v nich ty bílé domky – a to Labe pode mnou – a Hanžburek – Eduarde, to musíte vidět, to se nedá popsat. Z pátého okna koukám do zahrádky na západ a posledním oknem vidím na půlnoc do litoměřických hor až k Auši – ergo – na všechny strany. Ten byt mně bohové hor popřáli co svému ctiteli, psal jsem Strobachovi a teď opakuji s radostí...“

A ještě malý kousek z pera místního rodáka Karla Konráda, který popisuje romantickou krásu Českého středohoří v povídání „Z rodné květnice“:

„...Mé rodné město nebylo dosud vidět.

Ba ani představa chrámové věže neprotkla ještě zdobou své pozdně gotické jehlice obzor. Jen stranorýs vrchů věvodil nad zkyprělými základnami lučin a polí této květnici. Obnitkované stehly Oharky.

Azur Středohoří tryská již z úpatí až k zahliněným kráterům vrcholků.

A ty čáry obrysů, které vnukává jako jeskynní kresby do obojživelného povětří, jsou vyplněny pancířem sopečného původu; zrozeny z přeoratů zemské kůry a z rozmarů domácích bůžků, nesou ztuhlou pečeť své lávoviny v návětrných podobách, nimiž by bezpochyby souhlasila květena přeslíček a uhrančivě zbarvení drápů jezínků.

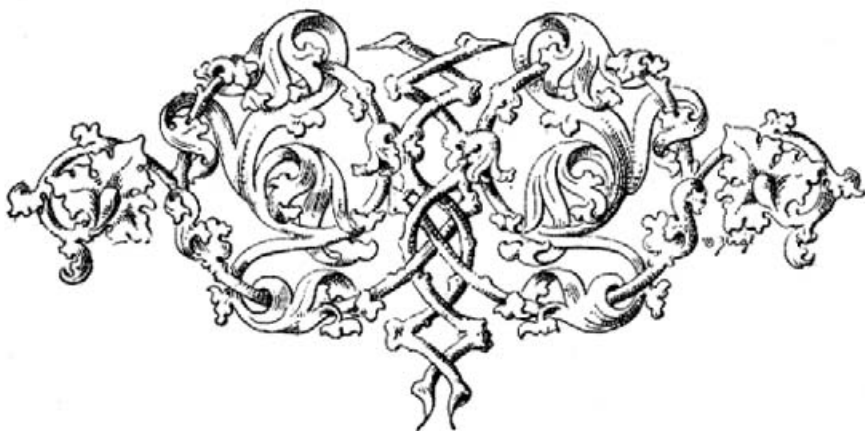
A zatímco táhla předhoří odděluje šťavelová zeleň (v níž zajisté nechýbí luhomílek), plápolavá žluť chovné ohnice, růžové mořené pásy vičence a lány obilnin, jakož i sídelní háje droz-

dů, strmí Středohoří nad touto rozmáchlou paletou svého úpatí, nad klokotem nížiny Ohře, v pravořech zauzlených kalichů nebo olbřímích ocúnů, převrácených jako kotel, když jej dělmistr překlopí vzhůru dnem, aby nepopukal vlastním žárem, utajovaným. A vlevo, spíš k straně půlnoční, ztuhla vyvěřelina v neosedlaný hřbet dvouhrbého velblouda poblíž dynastie pyramid, kupek sopečné otavy a zátylí kytovců, jimž tisíciletí ohlodaly hlavy, opovrhnuše bradou koz a ozobím střechýlů; harmonické šije jednorožců; vpravo dole se pnou nižší kužele, vzácná práce soustružnického vědění, a nad nimi se tyčí zdání tajemných hradů, kterým čas strávil erb padajících můsteků. A jen za určitého seskupení blankytu rýsují jim mraky svým mléčným prstencem kol temen náznak podsebití, žel, potřhaného pomíjivostí vteřin, tím mživým zrněním tikotů...

...A hle, ze severozápadu se sedlo dvojklaného velblouda, bez třmenů, proměňuje v kukaň.

Z té je, pojednou, ze strany protinožné, kyklopská čepice, hluboko posunutá nad okap řečiště. A přísně domyšlený sloh pyramid se přetavuje v kujnou zvonovinu; a jiné zorné vidění přetvořuje valy i s cimbuřím v turban saracénů, sopečné kužele pak v bájně paznehty – jen Hazenburk, ten pastelový obraz, jediný zůstává rámován osikou vlastních zřícenin; gobeliny tkané mateřídouškami, roje zdivočelých včel...

Kdo by to vyjádřil lépe?!

Pokračujeme tajemnou alchymickou zahradou

Necháme-li naši národní magickou horu Říp čnít – ve své svérázné majestátnosti – poněkud stranou, mineme ji a vydáme se přímo na sever, před námi se začíná „...nejprve cudně, po částech a zvolna, později plně, vášnivě a s nebývalým půvabem, přecházejícím v podmanivou krásu, rozevírat široký pohled na České středohoří,“ mazlí se s poetickou krajinou zdejšího „alchymického Ráje“ historik Josef Dolejší. „Je to úchvatný pohled, ojedinělý v Evropě a málokdo, kdo tudy projíždí, znovu a znovu jej sledující, neodolá, aby pro sebe či pro své spolujezdce nepoznamenal: ‚To je ale krása!‘“

Dle tohoto znalce českých alchymických zahrad právě vstupujeme do jedné nejpozoruhodnější z nich: „Bizarní rozmanitost a členitost zakonzervovaných sopečných vrchů v panoramatickém obrazu tlumí dech.“ Ale nejde tu jen o subjektivní vjemy, nýbrž o zcela objektivní působení magie vesmírných těles, které jsme si my lidé už kdysi dávno symbolicky ztotožnili s pozemskými tvory: „Právě sem dokáže udeřit Býk-Slunce, jehož paprsky se na vrcholcích skal a kopců roztrhají do snopů jisker a posléze se spojí ve zvláštní světelné záření – vibrace, které pak setrvávají nad celou krajinou... ozdoby vrcholky, osvobozuje stromy, keře a rostlinstvo všeho druhu od svíravého krunýře tmy a probouzí zrychlený tep života. Stejně se tak děje i lidem stárnoucím uprostřed krajiny. Jakoby se právě napili tekutého zlata – aurum potabile – elixíru života.“

A tady se přímo nabízí odkaz na slavného českého alchymistu, jednoho z těch „pravých“, co nepodváděli ani neklamali své chleboďárce lacinými triky, na Bavora mladšího Rodovského z Hustiřan, který tohle všechno vnímal, když na přelomu 16. a 17. století žil a laboroval, studoval a vyráběl zlato či jeho pitnou formu „aurum potabile“ na samém okraji Českého středohoří – v Budyni nad Ohří.

„Právě zde se v někdejší lesoparku, těsně souvisejícím s krajinou, naučil chápat ‚myšlenky stromů‘, vedle ‚myšlenek kamenů‘, jako základního předpokladu chápání celé Matky Přírody,“ míní Dolejší o našem alchymistovi. „Právě zde pozoroval sílu jarní bouře, kdy Příroda rodí jaro jako počátek obrození života. Kdo zažil bouřku uprostřed Českého středohoří, dobře ví o čem píše. Je to okamžik, kdy s jistotou vnímáme, že Příroda má Duši.“

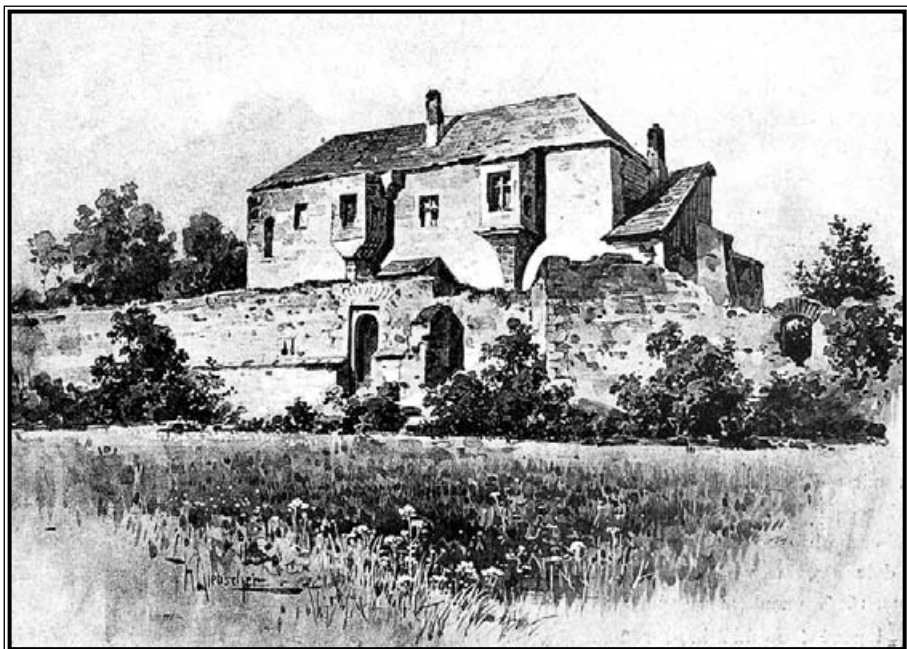
A také nesmíme zapomenout (něco už o tom víme!), že právě alchymie těsně souvisí s přírodními ději, podobně jako s astronomií i astrologií, neboť mnohé z alchymických operací je třeba provádět pouze za vhodných vnějších a také určitých „hvězdných“ podmínek či konstelací.

Tedy vzhůru za panem Bavorem, vzhůru na Budyni, do jedné z kdysi nejslavnějších alchymických laboratoří v Česku.

Sídlo starých králů i pravých alchymistů

Obec Budyně na Ohři (161 metrů na mořem) leží v ústeckém kraji, deset kilometrů západně od Roudnice. Tohle místo bylo osídleno již v pravěku. O jeho nejstarších písemně zaznamenaných dobách se dočteme u kronikáře Václava Hájka z Libočan, kterého seriózní kronikáři jen neradi citují: prý leccos dobarvil a jednoduše si přimyslel zajímavé příběhy... O prastaré Budyni nicméně uvádí, že byla již ke konci prvního tisíciletí zeměpanským majetkem, který rozkázal roku 881 opevnit kníže Hostivít, a to bojovníkovi jménem Křes. Důvodem prý byli loupeživí majitelé hradů Bílina a Milešovka, kteří škodili okolí hradu Klapý, jak se tehdy, po kopci na němž stál, jmenoval pozdější Házmburk.

Ve 12. století ves patří králi Vladislavovi II., který když roku 1173, na sklonku svého života, odchází do královského „důchodu“ (jak se tehdy říkalo: „...do ústraní“) ve prospěch svého syna Bedřicha – vyhradí si příjmy právě z budyňského panství.

Zámek v Budyni nad Ohři, jak jej mohl vidět slavný malíř a grafik Karel Liebscher na konci 19. století.

Existuje také dochovaná listina ze vzdáleného roku 1218, na níž sám král Přemysl Otakar I. potvrzuje privilegia litoměřické kapituly. Pro nás je ale důležité, že byla vydána „na Budyni“, což nesmírně povyšuje význam této i později neobyčejné obce. Dá se totiž předpokládat, že už tehdy míval velký český král na Budyni svůj dvorec, kam jezdíval – řekněme – na „letní byt“. Prostě odpočívat od panovnických povinností. Jak ale vidíme, ani zde ho státnické povinnosti neminuly...

Gotické městečko

Vzhledem k tomu, že zdejším významným hradem se budeme dál zabývat obšírněji, podívejme se nejprve na historické památky prastaré obce Budyně, která má gotickou dispozici a dochované pozůstatky opevnění ze 14. a 15. století. Náměstí nás pozdraví půvabnou radnicí z roku 1506, i když později byla ještě poněkud přestavěna, ale též někdejšímpírovým pivovarem (č. p. 11).

Také tu již stovky let stojí původně gotický kostel ze 13. století, přestavěný roku 1494, který navíc později vyhořel. Proto byl v těch slohově „správných dobách“ roku 1669 logicky barokizován. Uvnitř nalezneme původní tumbu (z roku 1478) Anny Opavské, manželky alchymisty a císařského rady Jana Zajíce z Házmburka, o kterém si budeme ještě leccos povídat. Najdeme tu však i další památky, například epitaf pana Jiřího Zajíce z roku 1577 či plastiky a řezby z roku 1770 od Bartoloměje Edera. Tento významný a čínorodý sochař a řezbář z Tyrol si také zamiloval České středohoří a jako svůj nový domov si vybral právě Budyni nad Ohří, kde zemřel roku 1778 ve věku 67 let. Všude v okolí lze ještě dnes potkat celou řadu jeho nesmírně cenných děl. Dvě Ederovy sochy například zdobí i pozdně barokní kamenný most z roku 1770 přes takzvanou „Mlýnskou strouhu“, vystavěný na severozápadním okraji města ve směru k Břežanům. Před mostem stával barokní špitál, který tu fungoval v letech 1698 – 1708. Kolik jen trpících v něm našlo útěchu i smrt?! Však je to místo dodnes nabitó jakousi prazvláštní energií, jíž mohla akumulovat pouze mohutná souhra nahromaděných i vydaných emocí neobvyklé síly.

Původní gotický „hřbitovní“ kostel ze 14. století najdeme jihovýchodně za městem ve směru na Vrbku. Jeho věž, kterou dostavěli až v první polovině 16. století, byla roku 1882 zbarokizována, aby ji zrestaurovali v letech 1772 – 1791 a na konci roku 1882 zregotizovali. Prazvláštní slohová směs, není-liž pravda?! Výsledek a zejména celkový estetický dojem nechť každý návštěvník zhodnotí sám.

Při zdejším kostelu nás zaujme svérázná barokní kostnice, vystavěná v letech 1764 – 1766, ozdobená hadem a lebkou na kamenném portálu. A když už jsme u těch mrtvých: půjdeme-li kus dále směrem na Vrbku, nemůžeme minout starý židovský hřbitov. Tajemné ticho bujnou vegetací hustě zarostlých polorozpadlých náhrobků, pokrytých záhadnými a pro běžného smrtelníka nečitelnými hebrejskými značkami, co mohou skrývat tajemství vpravdě jakákoliv, láká nás romantiky už odedávna...

Významný dvorec i hrad

Královský hrad a dvorec Budyně leží od svého prvopočátku na významné cestě do Prahy a z ní zase ve směru na severozápad, takže zde zcela logicky vzniká prosperující kupecké tržiště středisko. K jeho výraznému rozmachu dochází koncem 90. let 13. století a právě to je ona doba, kdy zde byl vystaven stejnojmenný královský hrad. Od krále Václava ho prý dočasně získal míšeňský biskup Bernard z Kamenice (1293 – 1296), ale pak se do jeho mysticky „posvěcených zdí“ stěhuje naopak živočišná paní Griffina Sandžká, polská kněžna a zároveň teta krále Václava. Však právě ona zde „dovychovala“ a tím skvěle připravila na život mladičkou českou královnu Elišku Richenzu, zvanou později slavnou přezdívkou „Rejčka“.

Poprvé je však Budyně oficiálně doložena až rokem 1316, neboť tehdy k jejím hradbám přitáhl mladičkový český král Jan Lucemburský v čele svého vojska.

Od počátku je to hrad vodní, který svým opevněním souvisí s pevnými městskými hradbami. Jeho původní podoba však pro nás zůstává tajemstvím, neboť dnešní Budyně byla jako větší a mnohem honosnější „kastel“ – „...na způsob hradů v Písku a v Poděbradech“, jak uvádí historička Dana Menclová – vystavěný na dnes již velmi málo čitelných základech a zbytcích hradu původního.

Svatba Jana Lucemburského s Eliškou Přemyslovnou.

Neslavné místo s významným hradem

Zvláštní je, že přestože Budyně vznikla a vyrostla jako královské město, nikdy nepřesáhla svůj provinciální význam. Už ve 14. století značně zaostává za celou řadou dalších měst. Snad je to důkaz, že obchodní cesta přes blízké Litoměřice byla mnohem frekventovanější a významnější, než ta co protínala Budyně.

Svůj strategický význam však hrad nesporně měl.

Už v říjnu roku 1310 (ale o tom se nedochoval žádný zápis) se pod Budyní spojil vojsko Jana Lucemburského s oddíly věrného biskupa Jana z Dražic, aby společně vytáhli ku Praze, kam se mladičkový Jan ubírá převzít českou korunu. Vždyť teprve nedávno tohoto šestnáctiletého holobráčka jeho otec, římský císař Jindřich, oženil s českou princeznou Eliškou Přemyslovnou, dcerou Václava II., posledního velkého přemyslovského krále Země české. Jenomže na trůně zatím sedí zlovoulnou šlechtou neprávem korunovaný „lžikrál“ Jindřich Korutanský, manžel Eliščiny sestry. A tak mladičkému králi Janovi nezbyvá, než do „své“ nové země vtrhnout silou a koruny se domoci násilím. To se mu také záhy podaří, když oblehne Prahu a její hradby zdolá lstí i silou...

Jenomže: místní aristokracie, uvyklá si pod dosavadním slabým králem dělat co se jí zlíbí, nemůže strávit silnou vladařskou ruku mladého a prchlivého krále, který má navíc několik fundovaných německých poradců. Ani „...ti Němci“ nejsou českým pánům po chuti. A tak se nejrůznějším způsobem šprajcují, bouří a rebelují, až nakonec přejdou do opozice pod vedením předního českého velmože Jindřicha z Lipé. Toho dá Jan Lucemburský zatknout a uvěznit, načež povstane velká část domácí aristokracie, která stojí za panem z Lipé. To už je výzva k otevřenému boji...

A tady se opět vracíme k Budyni, neboť Jan vytáhne proti vzbouřené šlechtě, dobývá jejich hrady jeden po druhém – a mezi nimi i Budyni, jejíž hradby ztekl za pomoci Pražanů, aby ji roku 1321 zastavil Jindřichu z Valdenburka.

Bohémský král

Jan Lucemburský s oblibou zastavoval královské hrady, neboť mu zástavy přinášely tolik potřebné peníze na jeho rytířské výboje a s tím související bohémský způsob života. Jako pravý rytíř a král, žijící ještě ve starém duchu Artuše a jeho rytířů kulatého stolu, nestaral se Jan o rozmnožování peněz: on si je prostě bral a utrácel.

Účastní se všech velikých slavností na největších královských dvorech Evropy, kde je uznáván jako výtečný společník i moudrý rozhodčí (arbitr) aristokratických sporů – ale též jako vyhlášený svůdce žen.

To vše chtělo patriční lesk – a tím i peníze. Hodně peněz, které Jan utrácel plnými hrstmi. Do svých Čech tedy obvykle zajížděl jen vybrat si další podíl, a pokud už byla státní pokladna prázdná, obvykle zastavil několik dalších hradů, vzal si peníze – a hurá do velkého světa turnajů a lesku valem doznívajícího středověkého rytířství.

Tato politika se ovšem nesmírně líbila nejrůznějším pánům, kteří dali králi Janovi

pouze část ceny vzácného hradu, na který se vzápětí nastěhovali s vědomím, že Jan Lucemburský „...už přece nikdy nebude mít dost peněz na to, aby zástavní částku vrátil, natožpak na nějaké úroky!“ Takoví mnohdy vykutálení pánové, jako třeba zmíněný Jindřich z Valdenburka, tak přišli lacino ke královskému hradu, který měl vždy související „zboží“ ve formě výnosných polí, pastvin, vsí či mlýnů. A nebýt Karla IV., který později otcem zastavené hrady vykupoval zpět, už by jim zůstal navždy. Za „pár šupů“... jak se říká.

Nastupují páni Zajícové

Prvním Zajícem na scéně je pan Zbyněk Zajíc z Valdecka, který roku 1335 kupuje od krále Jana hrad Klapý s příslušným panstvím, aby s ním o rok později vyměnil svůj hrad Žebrák za panství budyňské, jehož je zdejší hrad nedělitelnou součástí. Patří k němu nejen městečko, ale též čtyři popluží s příslušenstvím, včetně řady vinic a pěti vesnic. To vše se stává napříště pevnou součástí rodového majetku pánů z Házmburka.

Tato šlechta pochází ze starého velkého rodu Buziců, z nichž vyšel a ve 13. století založil významnou pobočnou větev pan Zajíc z Valdecka. Teprve o století později však vystupuje do popředí zmíněný pan Zbyněk Zajíc, který koupí od krále vesničku Klapý a postaví si nad ní pevný hrad. Nazve ho dle rodového jména – Házmburk.

Po válkách a ničivých požárech osmnáctého století zbyly z hradu jen „romantické“ ruiny...

On totiž „hase“ je německy „zajíc...“

Od těch dob se této odnoži pánů Zajíců říká „z Házmburka“. Původně měli ve znaku jen černou hlavu divočáka, ale později si k ní logicky přidají zlatého zajíce v modrém poli, zatímco černý divočák dominuje v poli stříbrném. Respektive: jsou tu nyní dvě a dvě pole křížem, neboť z jednoduchého erbu se stává čtvrcený.

Bod obratu a krvavé lázně

V roce 1376 dochází na Budyni k revoluční změně, neboť jeho současní majitelé, bratři Vilém a Mikuláš, oba samozřejmě z Házmburka, mění část naturální poddanské povinnosti budyňských na peněžní. Tady lze logicky předpokládat, že v městečku opět došlo k oživení obchodu: místo aby honili na pastvu dobytek či housata, vydělávají peníze. A peníze znamenají bohatství, přičemž bohatství – to je známka, výraz i předpoklad moci. Není proto divu, že chytří bratři z Házmburku takové poddanské činnosti podporují. Zjevně už tehdy se jedná o moudré a snad i vzdělané pány. To už se s dalšími potomky „potáhne“, jak brzy uvidíme.

Po otcově smrti získává panství stejnojmenný pan Mikuláš z Házmburku, který však zpočátku přece jen vsadí na špatnou mocenskou kartu, což se neblaze odrazí na jeho majetku: v době husitské revoluce stojí na straně katolické, a proto dne 2. listopadu 1420, při dobývání Vyšehradu, bojuje po boku Zikmunda Lucemburského.

O rok později však už jeho oddíly pomáhají Pražanům dobývat Pražský hrad.

A vzhledem k tomu, že v letech 1424, 1429 a 1431 táhnou obojí, vzájemně nepřátelská vojska střídavě tam a zase zpátky přes budyňské panství – a nikdo pořádně neví, „...na které straně ten jeho pán tedy vlastně stojí“ – je celá tahle kdysi prosperující krajina zpustošena, ženy opakovaně znásilněny hned těmi a hned zase oněmi žoldnéři; a pokud se manželé, synové či bratři snaží své ženy a dívky chránit, nezřídká skončí v kaluži krve, mnohdy pro daného hrdinu fatální...

Znovu Zajícové – a zase v opozici

Po Mikulášově smrti (1434?) zdědí hrad jeho bratr Jan, který ho roku 1451 prodá bratrci Zbyňkovi Zajíci z Házmburka. Tím dojde znovu ke spojení obou panství – házmburského a budyňského. Po smrti pana Zbyňka celé tohle panství zdědí jeho bratranec Jan Zajíc z Házmburka, který si Budyni zamiluje a vytvoří z ní své hlavní sídlo.

Problém je v tom, že pan Jan Zajíc patří mezi přední členy katolické jednoty zeleňohorské, která nepokrytě vystupuje proti Jiřímu z Poděbrad, jenž v té době zastupuje úřad nejvyššího zemského sudího. Jan Zajíc se sice s Jiříkem smíří, jakmile je zvolen českým králem a poddá se mu, leč pouze do doby, než český trůn nárokuje Matyáš Korvín. Ten je pak do konce roku 1469 v Olomouci zvolen českým králem. Korunu mu udělí katoličtí páni – mezi nimiž opět nechybí náš pan Zajíc. Na Budyni se dokonce usadí uherská posádka „...toho cizáka a lžikrále“, jak hlásají pročeští a většinou pro-

testantští pánové. Hrad proto záhy obklíčí vojsko syna krále Jiřího z Poděbrad, knížete Jindřicha, jemuž stojí po boku oddíl Mikuláše Střely z Rokycan. Chtějí zpátky někdejší královský hrad, ale i fyzicky zajmout Jana Zajíce. Živého – aby odbojného aristokrata mohli vyměnit za králova syna Viktorína, který je v právě uherském či Korvínově zajetí. Jenomže vzdělaný a chytrý Jan použije nějakou lest (či snad utajenou podzemní chodbu ?!) a nepřátelům pláchne, aby zamířil do bezpečí prouherské Žitavy.

Za podobné statečné kousky i pro jeho další přednosti jmenuje král Matyáš našeho pana Zajíce nejvyšším kancléřem Království českého. Sveze se s ním i jeho bratr Oldřich z Házmburku, který se stává nejvyšším sudím.

Jan se už záhy vypraví do Polska, vyzbrojen nejvyššími královskými listinami a titulem diplomatického posla: má totiž za úkol získat polského krále Kazimíra IV. pro spojení s Matyášem. Ten však zanedlouho umírá a jeho místo českého krále zaujme Vladislav II. Toho zpočátku Házmburští uznají, ale za chvíli už bojují i proti němu.

Jo – jsou už takové náтуры...

Výbuch u vzdělaného literáta

Na samém konci patnáctého století zdědí Budyni další pozoruhodný pan Házmburk, křesťním jménem Jan, který je však nezletilý a panství se ujímá až roku 1515 – naštěstí mu ho žádný „hodný strýček poručníček“ nevytuneloval, jak v té době bývalo zvykem. Mladičký Jan dostává navíc za manželku Markétu Minstrberskou, což není nikdo menší, než dcera krále Jiřího. Jejich panství záhy jen kvete...

...když vtom dochází – roku 1551 – k záhadnému výbuchu v severovýchodní věži. Mohutná exploze rozmetá mohutnou věžku a značně poškodí některé části hradu. Opravdu mají historici jasno, cože tam tehdy bouchlo a proč?

„Existence prachárny dokazuje, že stavba byla udržována jako vojenská pevnost,“ čteme v obsáhlé a nesporně fundované knize „Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku“ vědeckého kolektivu Akademie věd pod vedením dr. Rudolfa Anděla a univerzitního profesora dr. Zdeňka Fialy. Jenomže: co když pánové prostě jen nevzali v úvahu, že už tehdy mohla být na Budyni fungující alchymistická laboratoř?! V takových přece také – tu a tam – docházelo k fatálním explozím, neboť alchymisté pracovali mnohdy s třaskavým chemickým materiálem, takže stačil okamžik nepozornosti... a BUM!!! Vždyť už staří čínští alchymisté vynalezli střelný prach, od nich ho převzali Arabové a teprve potom se dostal do Evropy. Ale „...není to už dávno jen střelný prach, co umí bouchat!“ – to ví přece každý alchymista, znalý své vědy.

Však o tomhle Janu z Házmburka se obecně ví, že byl všeobecně vzdělaný – a je to i slavný literát! Má dokonce nesmírně dramatické pero: dochoval se český rukopis jeho „paměti“ z roku 1553, jistěže – s patřičnou fantazií a působivým stylem – literárně dokreslených. Jmenuje se „Sarmacie – komedie nebo tragedie o Turkovi na Budyni“. Mimo závažné události svého života, které ho neminuly – zejména nemoc a smrt je-

ho milované manželky, či onen výbuch ve věži (možná i sám Jan autorsky mlží, neboť se nehodlá jen tak přiznat k „dábelskému laborování“, jak je tehdy ještě alchymické dílo označováno – a stíháno snaživou inkvizicí). V onom rukopise (dodnes je uložen ve vídeňské dvorní knihovně), věnovaném osobně arciknížeti Ferdinandovi, líčí spisovatel Jan onu „velkou komedii“ ze dne 27. prosince 1552, při níž byla jevištěm celá Budyně. Předvádělo se tu „naživo“ přepadení města, aby měli ubozí Budyňané představu, jak děsivé divadlo či spíše masakr by mohl nastat, kdyby ti krvelační Turci opravdu na místo dorazili. Jak rádi se pak rozcházeli domů či do místních hostinců, spláchnout to vzrušení z děsivé představy:

„Ještěže toho Pámbůh nedopustil!“ jásali optimisté.

„Zatím...“ sýčkovali skeptici.

Opili se všichni: jedni z radosti a ti druzí snad aby zahnali své děsuplné vize. Ostatní pak už jen z ryzího alkoholického návyku. A pak kdosi pronesl nějakou drobnou vádu, vyletěla první pěst – a už se to mydlilo. Krve pak bylo skoro tolik, jakoby udeřil sám Turek.

Inu – když Pámbů dopustí, i krev člověčí spustí.

Nikdo svému osudu neujde...

Budyňský hrad na pohlednici z třicátých let minulého století.

Alchymie na Budyni

Literát Jan umírá roku 1553, Budyni získá syn Mikuláš a ten ji zase předá do rukou svého nezletilého synka Jana Zbyňka. A právě on dosáhne nejvyššího věhlasu z celého rodu, bude z nich nejvzdělanější, nejslavnější a nejmocnější. U něj na Budyni si budou podávat kliku významné vědecké, alchymické i magické dobové kapacity. A zatímco o panství se do jeho zletlosti stará poctivý budyňský měšťan Martin Michna, kterému pak „za dobré služby“ přidělí erb s přídomkem „z Vracínova“, dospívající Jan intenzivně studuje. Vyrostе z něj nesporně pozoruhodná osobnost s širokými kulturními i vědeckými zájmy.

Však se také už jako mladík stává radou při zemském soudu.

O jeho proslulé knihovně se vyprávějí legendy a je nesporné, že svým rozsahem se v té době vyrovná proslulé knihovně Hasištejnských z Lobkovic. Navíc přestaví původní relativně chudičkou Budyni v nejnádhernější panské sídlo v tehdejších Čechách. Uvnitř pak zbuduje vyhlášenou alchymistickou laboratoř, zatímco jižně od zámku se brzy rozkládá jeho přenádherná alchymistická zahrada, dokonale geometricky členěná dle striktně stanovených alchymistických, astronomicko-astrologických i magických propozic a dispozicí.

„Šlo o zahradu, která v plné míře respektovala zásady přírodní filosofie,“ uvádí Josef Dolejší, „na nichž stály pevné základy alchymie. Jejich duch je v prostředí budyňského zámku stále patrný. Projeví se okamžitě, jakmile z rušné silnice vstoupíte branou zámeckého nádvoří. Sejdeme-li dolů k vnějším hradbám s výhledem na zalesněné břehy Malé Ohře, pocítíme sílu místa nejvíce, ten pocit nám nevyhradí ani dojem z nádherné, mimořádně zdařilé a nadšením vybudované alchymické kuchyně v podzemí zámku.“

Neobyčejnou energii budyňské alchymistické zahrady mohou citliví návštěvníci opravdu vnímat ještě dnes, přestože v následujících staletích ten podivuhodný park, jehož plány už zřejmě navždy zůstanou tajemstvím, propadl téměř absolutní devastaci.

Leč – nepředbíhejme!

Mágové na Budyni

Co se tu jen, za slavných a honosných dob učeného alchymisty Jana Zbyňka Zajíce, vystrídalo výjimečných osobností!

Tak třeba v samotné vatikánské knihovně leží dodnes svérázný a nesmírně fundovaný rukopis o hvězdářských vynálezech – s házmburským erbem! – od Adolfa Sebalda, jenž také nějakou dobu pobýval, bádala a tvořil na Budyni. Svěho času tu žil a pracoval též slavný dánský hvězdář, astrolog i astronom Tycho de Brahe, který dokonce přímo Janu Zbyňkovi věnuje své velkolepé dílo „Astronomie instauratae mechanica“ z roku 1598 – i on tu byl vzácným hostem, vším potřebným a příjemným zahrnován.

Však pan z Házmburku není jen dvorním radou císaře Rudolfa II., on byl i jeho přítelem (jistěže nikoliv oficiálně), neboť je oba spojovala obrovská láska k umění a nej-

různějším vědám v čele s alchymií. Málokdo ostatně ví, že jí propadl i sám pan Tychon z Brahe, který v císařské laboratoři na Pražské hradě „vypreparoval“ pro Jeho Milost jakousi formu alchymického Elixíru. Nazval ji „perlovou vodou“ a císaři předal s doprovodným výkladem, že „...tato Tinktura, milosti, má posilovat lidský organismus, omlazovat a dokonce též vytváří odolnost proti moru“.

Ó, jak se císař Rudolf zaradoval a s jakou láskou tuto neobyčejnou medicínu od vzdělaného alchymisty užíval! A šla mu prý k duhu, neboť Tycho de Brahe přece nebyl žádný podvodník. Takového by si ostatně vzdělaný pan Jan Zbyněk Zajíc na své sídlo nikdy nepozval.

Mecenášství bohatého polyglota, vzdělance a soukromého badatele pana Jana Zbyňka z Házmburku však byla daleko širší: připomeňme třeba jen slovutného polského genealoga, historiografa a spisovatele pana Bartoloměje Paprockého z Hlohol, kterého Jan na Budyni delší dobu hostil a umožnil mu nejen bádát ve svém osobním i rodinném archivu, ale domluvil též tomuto zanícenému badateli přístup na jiné zámky v širokém okolí, kde jen se daly objevit zajímavé písemnosti.

A bude to právě na Budyni, kde Paprocký sepíše svůj slavný „Diadochus“, rozsáhlé a dodnes vědci uznávané historické dílo, jež líčí nejen soudobé události, nýbrž i rodopisy české šlechty a dokonce i historii řady českých měst. Na svoji dobu výjimečná kniha pak vyšla – jak jinak? – nákladem pana Jana Zbyňka.

„Na Budyni tehdy žil a zemřel i spisovatel Bavor Rodovský z Hustiřan,“ opatrně uzavírá tuto potenciálně „nevědeckou kapitolu“ zmíněný tým odborníků Akademie věd, kteří počátkem 90. let minulého století, kdy knihu „Hrady, zámky a tvrze...“ chystali k vydání, pokládali ještě alchymii (o níž se v té době nevědělo téměř nic) za jakousi „podvodnou pavědu“. A tak se jí opatrně vyhnuli například tím, že jeden z největších nejen českých ale i evropských alchymistů Bavor Radovský je zde označen pouze za „spisovatele“ (pravda, napsal řadu knih – o alchymii!). O panu Zbyňkovi tihle vědátoři také opatrně doplňují (což nemohli pominout): „Jan Zbyněk, podobně jako řada osobností v tehdejší době, měl zálibu v alchymii.“

No to bych prosil!

Vždyť jen ti dva, pan Bavor Rodovský a Jan Zbyněk Zajíc „...plných dvacet let zde spolu laborovali,“ jak zdůrazňuje alchymicky vzdělaný historik Dolejší. „Dálo se tak nejen v Budyni samotné, ale i na jiných sídlech v okolí, především na nedaleké tvrzi v Mšeném, v Brozanech i jinde.“ Třeba v Hostinném anebo v páně Zajícově pražském paláci...

Největší český alchymista

Nejslavnější dobová česká alchymická laboratoř byla prostě tehdy – na Budyni!

No, pak už jen v Mihulce, mohutné a skvěle vybavené alchymické věži císaře Rudolfa II. na Pražském hradě; a také u pana Viléma z Rožmberka v jižních Čechách: na

Třeboni a v Českém Krumlově... a tu a tam něco menšího, jako třeba alchymická laboratoř v Kutné Hoře. Však i náš nejvýznamnější a dle znalců „nejpoctivější“ český alchymista Bavor Rodovský mladší z Hustiřan pocházel z jižních Čech, takže nejprve pobýval nejen u pana Rožmberka, ale též v císařské laboratoři na Pražském hradě. Pro svoji lásku k pravé alchymii dokonce zpočátku „přišel na buben“, musel prodat rodné statky – a na čas ho zavřeli do pražské Černé věže pro dlužníky. Což byla tehdy běžná praxe.

„Největší zásluhu o českou alchymii má nesporně Bavor ml. Rodovský z Hustiřan (1526 – 1600), který je nejrázovitější a nejučenější z českých alchymistů,“ píše o něm V. H. Matula ve svých knihách o historii české alchymie. Přestože pan Bavor mladší Rodovský z Hustiřan a na Radostově (své jméno dostal po dědovi, o kterém se vypráví, že uměl dělat zlato!) pochází z chudého zemanského rodu a z několika dětí, takže nemá prostředky ke studiu na univerzitě, časem předčí i učené pány s diplomy. Pilně se vzdělává samostudiem, naučí se výtečně latinsky i německy. Během své četby snad všeho, na co zpočátku narazil (knihy byly tehdy vzácné!) – poezie, filozofie, astronomie či historie – si postupně vyprofiluje zejména jednu vědeckou oblast, která ho nakonec plně uchvátí: alchymii. Aby se jí ale mohl věnovat, bere si nejprve bohatou Voršilu ze Šelndorfu a z jejího věna kupuje dvůr v Radostově, kde si zřídí svou první alchymistickou laboratoř. Z ní pak ale ten zanícený nadšenec – ke značné nevoli jeho novomanželky – pak už téměř nevychází.

Jenomže: své oblíbené disciplíně se oddává s takovým nasazením, že se mu rodinný majetek brzy rozpadne pod rukama a roku 1573 ho uvězní ve zmíněné Černé věži. V zaníceném dopise, který odtud posílá panu Vilému z Rožmberka, známému znalci a milovníkovi tajných či zapovězených magických věd, žádá o podporu a nabízí své služby vzdělaného a nyní už i zkušeného alchymisty.

„V tom dopise je celý Rodovský se svou velkou a poctivou vírou v alchymii, na tuto dobu nevídanou znalostí odborných spisů a současného vědeckého života, zanícený vlastenec a horlитель pro pravdu,“ hodnotí Matula. Však také zdůrazňuje, že Rodovský „...po sobě zanechal čtyři velké, česky psané alchymické spisy, které se důstojně řadí mezi nejlepší díla světové alchymie“.

My snad jen dodejme, že jsou to „Hermesova filozofie“ z roku 1576, „Kniha o dokonalém umění chemickém“ (1585), „Řeči filosofské“ (1591) a nedatovaná „Česká alchymie“.

Z pražského vězení nakonec pana Bavora vysvobodí opravdu pan Vilém z Rožmberka, který navíc Bavorovi Rodovskému z Hustiřan umožní – od roku 1676 – pracovat v jeho jihočeských laboratořích... než si ho o dva roky později vyžádá do své pražské alchymické kuchyně sám císař Rudolf. Tady se alchymista pozná s vědychtivým a vzdělaným panem Janem Zbyňkem Zajícem z Házmburka, který si výjimečného učence od císaře vyprosí a odveze ho na Budyni. Zde umožní zanícenému vědci-alchy-

mistovi bádát až do jeho smrti. Během společných pokusů v legendární budyňské alchymické dílně či laboratoři prý objevili pravé divy, kterých je jen hmota schopna.

Nalezli i kýžený Kámen mudrců?!

Nevíme.

Možná však překročili nějakou ze zakázaných magických hranic, protože po Bavorově smrti jakoby na Budyni padlo jakési prokletí...

Pád zlatého panství a snad – tajemná kletba?

„Pan Jan Zbyněk Zajíc z Házmburka zemřel uštván lichváři jako chudý a nemajetný ve věku pouhých čtyřiceti šesti let v Praze v domě U Pelikána,“ uvádí Dolejší. Stalo se tak magického roku 1616, leč i za tu relativně krátkou dobu prožil nesmírně plný a smysluplný život a navíc – jeho poznání mu nemohl vzít žádný lichvář! Správně to hodnotí i náš hermeticky vzdělaný historik Josef Dolejší: „Trojice vynikajících mužů (myšleni: Jan Zbyněk Zajíc z Házmburka, Bavor mladší Rodovský z Hustiřan a slavný hvězdář Tycho de Brahe), o nichž jsme se zmínili a kteří jsou s Budyní nerozborně spojeni, zde stále svým duchem přebývá. Putovat na návštěvu k nim s pokorou, úctou a se zájmem dodá i našemu životu nový pohled na svět a naši roli v něm.“

Smrtí pana Jana Zbyňka Zajíce jakoby se na panství Házmburku usadila tajemná kletba, která nakonec panství i jeho obyvatele přivede k téměř dokonalé destrukci: rod pana Jana Zbyňka zanedlouho vymírá po meči. Celou Budyni už předtím, roku 1614, koupil největší ze Zajícových věřitelů – pan Adam ze Šternberka za 15 000 kop grošů míšeňských. Ani ty však nestačily uspokojit ostatní vymahače dluhů.

A pak se tu jen valí pohromy!

Za třicetileté války budínští trpí více než kdo jiný, protože město leží na jedné z hlavních cest od hranic: valí se tudy armády – tam a zase zpátky – a přitom, jak známo, vojáci bezohledně ničí a znásilňují na co přijdou. Však již roku 1676 prodává Šternberk zdevastované panství Gundakarovi z Ditrichštejna, který si ale hlavní sídlo zbuduje v blízkých Libochovicích. V této souvislosti připomíná historik E. Fiala další z podivných devastací Budyně: „...A. Porta projektoval zbarokizování budyňského zámku, přičemž byly sneseny těžké střechy a během toho nesmírně poškozeny zámecké budovy...“

Přichází zlá sedmiletá válka, která opět děsivě a těžce postihne město, neboť zde roku 1759 leží rakouské vojsko, připravující se na bitvu u Lovosic. I potom se lancnechtí vrátí a dál řadí v ulicích Budyně i na zámku. Jejich generál Brown dokonce nechá strhnout dřevěný most... No a pak sem dorazí Prusové a městečko vypálí.

Budínští ještě nestačili odklidit škody a už jsou tu další – tentokrát nečekané (odkud se asi vzaly?!) – ničivé požáry v letech 1783 a 1787, aby pak „na těle i duchu“ zdevastované městečko zvolna upadlo v zapomnutí.

Na Budyňském zámku pak ještě nějakou dobu sídlí úředníci, příslušející k centrálnímu

nímu zámku Libochovickému, ale pak i oni se odstěhují (snad tu i straší?!), a po roce 1759 objekt pustne... a pustne. V letech 1823 si místní lidé rozeberou rozpadající se jižní a východní křídla spolu s věží kdysi honosného zámku – a postaví si z kamenů, nasycených dosud někdejší alchymickou slávou, jakési „sprosté“ soukromé stodoly a chlévy.

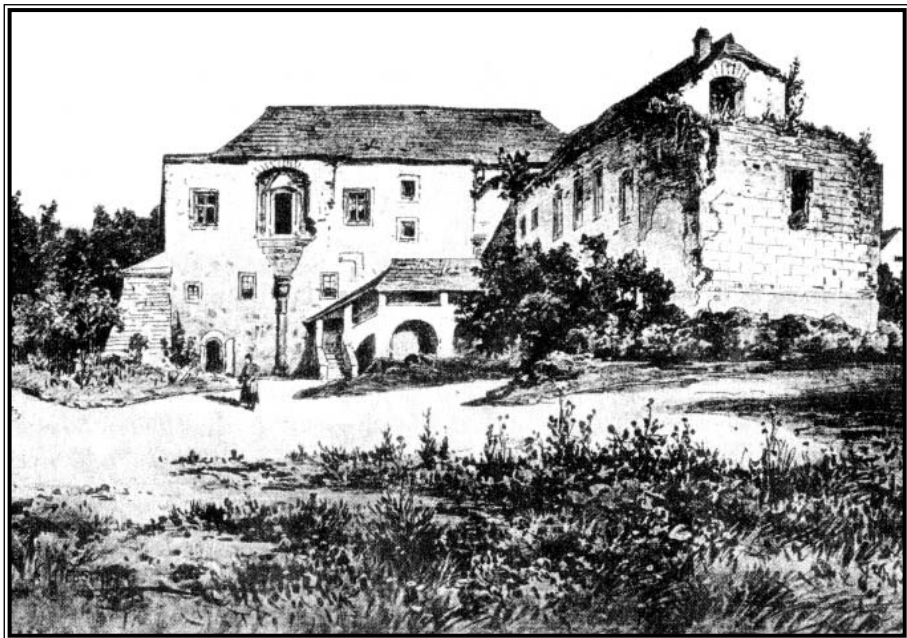
Tato zkáza pokračuje i po celé století od roku 1848 do 1945, kdy objekt patřil Herbersteinům.

Počátkem 20. století je alespoň část Budyně zrestaurována a nějakou dobu tam sídlí klášterní řád milosrdných sester. A snad právě díky jejich úpěnlivým modlitbám zřejmě pominula ona strašlivá a nikdy oficiálně neidentifikovaná kletba (byla-li jaká?!) z dob slavných alchymistů....

Dnes už nás opět uvítá alespoň částečně zrekonstruovaný zámeček neobyčejných pánu z Házmburka. Dokonce nabízí i repliku někdejší slavné alchymistické laboratoře.

A pozor!

Z dvorního kamenného „náhrobníku“ na nás kouká do pískovce vytesaná a věky omlétá svérázná vousatá tvář záhadného muže. Snad je to obličej nejslavnějšího čes-

V devatenáctém století si místní lidé rozebrali rozpadající se jižní a východní křídlo spolu s věží kdysi honosného zámku – a postavili si z kamenů, nasycených dosud někdejší alchymickou slávou nové stodoly a chlévy...

kého alchymisty pana Bavora mladšího Rodovského z Hustiřan, který tu roku 1600 zemřel a je pochován ve zdech hradu.

Umřel opravdu stářím?

O rok později umírá v Praze na podivnou chorobu Tycho de Brahe a od té doby upadá budyňská sláva, až nakonec – v naprosté bídě – zemře relativně mladý Jan Zbyněk Zajíc: a to roku 1616!

Není tu nějak příliš mnoho šestnáctek čili numerologických sedmiček (znamenají přece „úspěch“ či „završení“ nějakého díla)?

A nebo se jedná o tři vkomponované šestky, tradiční znamení Bestie Apokalypsy – Satana či Dábla?! Budyně dalších staletí opravdu vypadala, jako by se po ní přehnali bájní „Jezdci Apokalypsy...“

Snad naši slavní vědci během svých pokusů opravdu otevřeli nějakou zapovězenou „pandořinu skříňku“...?!

Kdoví, co všechno ještě Budyně skrývá...

Stával tu klášter templářů?

V některých literárních dílech je Budyně nad Ohří vzpomínána ještě „za starých dob“ jako sídlo templářů. Na místě dnešního zámku prý kdysi stávala templářská komenda – templářský klášter! „V knize ‚Chronik von Böhmen‘ z počátku minulého století je dokonce v souvislosti s Budyní reprodukována rytina budyňského, údajně templářského sloupu s letopočtem a znakem,“ uvádí Martin Stejskal ve svém svérázném knižním cestopisu „Labyrintem tajemna aneb Průvodce po magických místech Československa“ z roku 1991. Mohli tu templáři, poučení prý prastarým magickým uměním ještě z dob, kdy pobývali na místě Božího krobu, zanechat nějaké tajné hermetické spisy, které naše tři alchymisty koncem šestnáctého století inspirovaly?

Nalezli tu i formuli na vyvolání „pravého“ Dábla?

Vyloučit se to jistě nedá...

Drak z Budyně

Kdysi před dávnými časy žil prý v Ohří zlý drak, který požíral děti. Lidé už měli jeho řádění tak akorát – a proto na něj přichystali past: předhodili mu „voňavé“ mrtvé telátko, vyplněné ale nehašeným vápnem. Drak se dal nacytat, „otrávenou“ zdechlinu sežral, vápno se v jeho břiše dalo do práce a rozežralo mu vnitřnosti. Záhy zcepeněl.

Ó – jak velmi to připomíná brněnskou pověst „o drakovi“, který dodnes – v podobě obrovského krokodýla – visí ve vjezdu do Staré radnice. Také budyňská legenda se prý vztahuje k draku-krokodýlu, „...jehož přivezl ze svých cest Jan z Házmburku za vlády císaře Rudolfa II.“ míní Stejskal. Kam se však poděl?!

A ještě jednu zdejší výjimečnou záhadu nám „Labyrint tajemna“ přibližuje:

Toto je pouze náhled elektronické knihy. Zakoupení její plné verze je možné v elektronickém obchodě společnosti eReading.